

PERIÓDICH QUINZENAL, ARTISTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any IV

Barcelona 15 de Setembre de 1883

Núm. 94

Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes					Fundador: Carlos Sanpons y Carbó	Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes		
PREUS DE SUSCRIPCIÓ	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	MES		PREUS DE SUSCRIPCIÓ PAGANT EN OR	ANY	SEMESTRE
Espanya	60 rals	32 rals	18 rals	6 rals	DIRECTOR FRANCESCH MATHEU	Cuba y Puerto-Rico	5 pesos forts	3 pesos forts
Paissos de l' Unió Postal	80 »	44 »	24 »	»		Filipinas, Méjich y Riu de la Plata	6 »	3 50 »
Se paga per endavant. — Números solts 4 rals					Redacció-Administració: Jovellanos, 2, pral.	Y en los altres paissos, los preus d' Espanya y además lo franqueig		

SUMARI

TEXT. — Crònica general, per Jascinto Laporta. = Nostres grabats, per Eduart Tàmaro. = L' Antzar (poesia), per J. Sardà. = La destrucció de Poblet, per Eduart Toda. = A propòsit de la anada dels catalanistas ibèrics al Rosselló (continuació), per Lluís Cutchet. = Romiatje (poesia), per Agustí Valls y Vicents. = Tradicions del Vallès, per Maria de Beil-lloch. = A una endolada (poesia), per F. M. = Reynals y Rabassa (continuació), per Manel Durán y Bas. = Las festas dels Ateneus de Sans y de Igualada, per F. = Llibres rebuts.

GRABATS. — Ripoll. Capitells del claustre del Monastir. = L' educació del príncep D. Joan. = Al temple de Bacchus. = Fer deu hores, per J. Pahissa. = Excursió a Bell-lloch y Cardedeu, apuntes de J. Pinós. = Rivas. = Manresa. Porta de la Seu. = Manresa. Vista general.

una vegada al cor dels lectors, però d' aixó ja se 'n encarregan altres publicacions especials qu' expliquen punt per punt lo nostre estat gravíssim y contan tantes llástimes que 'ns arriban a enternir.

Afortunadament ja tenim aquí prou ànimes caritatives que 's cuydan d' estudiar les malalties d' Espanya y no pensan altra cosa en tot lo día ni esperan altra molestia que arribar-se al capsal y procurar la salut de la patria, ab lo doble intent de prestar un bon servey y rébren la merescuda recompensa. Podem, donchs, estar

ben tranquils, que si tenim cura ja 'ns salvará un ó altre, y si no trobem remey no será pas pèr falta de curanders.

Mentres tant conste que 'l govern continúa bé en son lloch y que 'l Rey ha anat seguint lo seu viatge per l' extranjer sens cap novetat en sa importantíssima salut.

**

Tornant á les calamitats, may havia sentit tantes queixes sobre 'l mal estat de la seguritat pública;

la secció de notícies dels diaris de Barcelona es una interminable lletania de malifetes de lladre-gots que ja passa de la ratlla. Una de duas: ó tenim aquí una espantosa colonia de gent de mal viure ó 'ls encarregats d' impedir que 'ls lladres fassan de les seves vigilan poch ó no son prou apes pera desempeñar aquest important servey; creuen los uns que aixó darrer es lo cert, los altres diuen que hi há part d' aixó y part d' alló primer, y jo no dich res, perque no ho entench però també m' exclamo y veig que

CRONICA GENERAL

No més que ab notícies de calamitats y desgracies de tots los calibres y condicions se podria umplir bé aquesta crònica, y aixó encara no dihent una paraula de política, perque ab lo recurs d' aquesta ja no cal dir que may faltaria tela al que volgués escriure l' historia de les calamitats que á tota hora afligeixen als moradors d' eixa vall de llágrimes.

Parlant de política ara 's podria lluhir un cronista y arribaria més d'

RIPOLL — CAPITELLS DEL CLAUSTRE DEL MONASTIR

la cosa no pot anar y 's va fent cada dia més intolerable.

**

D' assassinats, incendis y altres desgracies que ocupan cada dia l' atenció pública no 'n dich res perque fóra tasca massa llarga y perque tampoch estaria bé que una revista séria anés á fer competència á uns quants periódichs dedicats exclussivament á tan llastimoses matèries.

Algun d' aquestos assumptos emperó mereix que se li consagre aquí un xich d' espay.

**

Segons notícies que donan los diaris, la catástrofe de Java ha causat de 80,000 á 100,000 víctimes. S' ha enfonzat completament l' illa de Krakatoa; al enfonzament s' hi ajuntá una puja d' onades que ha fet una destrossa horrible en les terres qu' ha alcansat; en un sol cantó van morir més de 10,000 persones. Un *steamer* que 's trobava en alta mar quan va tenir lloch la terrible erupció, portá á Batavia la noticia d' haverse destruït la ciutat de Telok-Betong en la costa de Sumatra; lo pont del vapor estava cobert d' una capa de pols volcànica de 50 centímetros de gruix y, segons conta 'l capità, va anar avansant una estona per entre una massa de pedres semblants á la tosca, que suravan en la superfície del mar. Dues illes petites vehines de Krakatoa també s' han enfonzat.

Lo dia 26 del mes passat comensá l' erupció del volcá més gran de Java, seguint poch després la de quinze cràters més que van umplir l' atmósfera de pols y van anar escampant per tot arreu un diluvi de lava. En l' illa de Madura ja 'l dia abans les onades del mar alsavan montanyes d' escuma que tapavan l' horisont, y en molts punts se sentía un soroll espantós per sota terra.

La lectura de tots los detalls que 's donan de la terrible catástrofe, talment fan esgarriar; pera formarse una idea de l' extensió d' aquesta gran desgracia, basta llegir la xifra de les víctimes que ha causat; es un d' aquells successos que horrorisan, adhuc no coneixentne més que una petita part.

**

No fa gayres dies que regnava en algunes ciutats d' Hungría una notable agitació anti-semitica; pacíficades aquelles, sembla que s' ha despertat un moviment revolucionari en altres punts per causes diverses, terminantse aviat la cosa ab l' intervenció de la policia y d' algunes tropes; les manifestacions revolucionaries de Viena eran de carácter socialista; les de Praga tenian, segons se diu, una mica d' anti-semitisme y una altra mica d' anti-germanisme, comensantse per una persecució dels juheus y acabantse ab un escándol considerable al davant del Casino alemany. A hores d' ara 's diu qu' en altres punts s' ha despertat una séria insurrecció. Será tot lo que 's vulga l' estat actual d' Austria, però 'm sembla que aquest imperi no está massa segur. Ja ho sentirem á dir, que deya aquell.

**

S' ha celebrat en Puy de Dôme una gran festa ab motiu de inaugurar-se l' estatua del general La Fayette; va assistir al acte 'l ministre dels Estats Units, lo ministre del Interior Mr. Waldeck Rousseau, pronunciá un magnífich discurs que s' ha publicat en molts diaris; Mr. Morton expressá l' estima en que ha tingut sempre la república dels Estats Units al il-lus-

tre general que tant contribuí á la independència americana, y recordá que feya pocas setmanas se reunian en Burlington més de deu mil persones pera inaugurar una altra estatua al general La Fayette, qui havia consagrat als Estats Units son saber, sa fortuna y la mellor part de sa gloriosa vida.

**

Ha mort lo célebre escriptor rus Ivan Tourgueneff. Era nat á Orel l' any 1818 y havia estudiat en Moscou, Sant Petersburg y Berlin, ingressant després com á empleat en lo ministeri del Interior; la publicació d' un estudi sobre les obres de M. Gogol li feu perdre la confiança del govern y fou destituhit y desterrat de sa patria. La primera obra que va publicar á Fransa es una acabada exposició del estat del poble rus que va alcansar un gran éxit, atraient la opinió en favor de la emancipació dels servos russos. Preguntat Tourgueneff perque havia publicat aquesta obra lluny de la seva patria, respongué: «No puch respirar lo mateix ayre ni viure prop de lo que tinch més aborrit; lluny del meu enemich puch atcarlo y ferirlo ab més avantatge; aquest enemich es la servitut.» Per aquesta obra, que Mr. Delaveau traduhí ab lo títol de *Recits d'un chasseur*, fou considerat Tourgueneff com lo cap de la escola naturalista russa.

Abolida la servitut per Alexandre II, se va dedicar Tourgueneff á estudiar la situació moral de sos contemporanis y les corrents polítiques y socials dominants en Russia. En 1861, publicá son llibre *Les peres et les enfants*, en que 's tractá per primera vegada 'l problema del nihilisme; *Fumée, Les terres vierges, Nouvelles moscovites, Etranges histoires, L'Abandonné* y altres obres en prosa y en vers posan de manifest lo vigor y la brillant fantasía del notable escriptor que la Russia acaba de perdre.

**

També ha mort á Bruselas lo célebre novelista Enrich Conscience. Havía nat en Anvers l' any 1812; fou successivament institutor, soldat, jardiner, empleat d' arxius y escriptor; en 1845 rebé 'l títol de professor en la Universitat de Gant, essent lo preceptor dels fills del rey Leopold. Travallá pera reconstituir en Bèlgica una literatura flamenca, y publicá sa popular novela *L' any dels miracles*, en que 's descriu brillantment lo periodo espanyol de Flandes; la que du per títol *Lo lleó de Flandes*, de la que ne 's protagonista 'l compte Robert de Bethume, l' adversari de Felip l' Hermós, valgué á Conscience sa gran reputació de novelista nacional. Havía escrit una colecció de llegendes y poesies flamenques y moltes noveles interessants en que 's descriuen admirablement les costums de sa terra; ses obres son conegudes per tot arreu y aquí mateix se 'n han publicat algunes traduhides al castellá. Conscience 's dedicá á fer revivre l' abandonada llengua de sa patria y 's serví d' ella constantment pera escriure ses obres, protestant enérgicament contra l' introducció de la llengua francesa.

**

Ja que som á fer la secció necrológica de aquesta crónica, s' ha de consignar la mort del distingit advocat D. Antoni Rodó y Casanovas, que s' havia distingit notablement en la capital d' Espanya, ahont residia, per sa competència en assumptos relatius á sa professió. Lo senyor Rodó fou diputat electe pe 'l districte de Castelltersol, era secretari de la Lliga de Contribuyents d' Espanya y corresponsal de *La Re-*

naixensa en Madrid; la redacció de aquest diari ha sofert una gran pèrdua ab la mort de tan intel·ligent y carinyós company.

**

Curioses en extrem son les notícies que donan los periódichs sobre 'l butxí anglés Marwood, que acaba de morir. Va comensar lo exercici de sa professió en l' any 1871; era sabater y al costat de la parada de calsat s' hi veyá una penjarella de cordes de diferent gruix y llargaria. Al principi la seva dona y 'ls seus vehins no sabian que exercís l' ofici de butxí y no ho confessá fins que arribá á esser butxí privilegiat. Era alegre, campetxano, però l' afició als licors li feya perdre sovint lo coneixement. Diu qu' era tan sensible, que tenint malalt lo gos y aconsellantli algú que l' escanyés pera acabar sos sufriments, no va tenir cor pera ferho. Fundantse en una amenaça de la Societat dels Invencibles, hi há qui sospita que Marwood ha mort enmatzinat.

Marwood comensá per ésser butxí de Londres y al poch temps ho fou de tots los comtats de Inglaterra, de manera que actualment era l' únich butxí del reyalme.

Mort aquest y anunciada la vacant, se han presentat moltes sollicituts pera ocupar la plassa; en un dia, segons sembla, se 'n van rebre unes cinquanta. Diu que un dels sollicitants anuncia qu' introduhirá en l' *art* alguns perfeccionaments; un altra alega qu' es parent de lluny dels penjats de Phænix-Park; y un altre promet que aviat presentarà certificats que probarán sa competència en matèries de penjar.

S' ha de preguntar si aquestos certificats recomanarán al sollicitant pera que se li concedesca la plassa de butxí, ó si al contrari, lo farán acreeador á l' alta distinció de que penjantlo á ell, fassa son *debut* lo qui resulte elegit per les autoritats del *Home-Office*.

J. LAPORTA.

NOSTRES GRABATS

Ripoll.—Capitells del claustre del Monastir

Ja en altres ocasions LA ILUSTRACIÓ CATALANA ha parlat de la notable vila de Ripoll situada entre los rius Ter y Freser en la provincia de Gerona y de molta antiguetat si be no pot atmetrers l' opinió de certs autors, alguns catalans, que diuen fou la *Recópolis* fundada per Recaredo, puix aquesta estava situada en la Celtiberia.

Son nom deriva probablement de *Rivi-poli* ó sia molts rius, ó de *Ripæ-polis*, poble de la Ribera, si be també s' opina que pot derivarse apoyant aixó son emblema, de Rivi-pullis, ó sia ribera del poll, riu ó riarot de sos entorns.

Son famós monastir, fundació de Wifré lo Pelós, ha sofert diverses trasformacions abans de arribar al deplorable estat á que lo reduhiren las modernas discordias.

Además de sa notabilíssima fatxada ja reproduida, sos claustres de magnífich estil romànic son una de las joyas de qué pot enorgullirse Catalunya, puix la llarga renglera de columnas de jaspí aparelladas de sós dos cossos y la variadíssima esculptura de sos capitells produeixen un efecte incomparable y sols un detingut estudi dels últims podria donar á coneixer multitud de costums de remots sigles y l' experta ma d' aquells artistes qual modestia igualava á son valor.

Per medi dels dos capitells reproduïts, podrá judicarse de la valentia y fermesa d' aquell es-

til ahont se combinava ab gran destresa la vegetació ó fullaraca ab l'imatgeria, pot veurers en la greca superior com encara se conservaven algunas tradicions del art clàssich y pot compararse quinas foren las modificacions d'estil que en semblants esculpturas introduhí després lo goticisme.

L'educació del Príncep D. Joan

Prenent per tema un párrafo del *Libro de la cámara del príncipe D. Juan*, escrit per lo célebre cronista Gonzalo Fernandez de Oviedo, ahont se refereix que tement la reyna D.ª Isabel, que son fill no pecaria per generós, maná fer per duplicat un inventari de totas sas robas y efectes, y lo darrer dia de Juny en que cumplia anys lo príncep, disposá que las repartís generosament entre sos servidors, prenent nota l'escribá Diego Cano y encarregant á son fill que ho repetís tots los anys, fou compost per D. Salvador Martinez Cubells lo magnífich quadro objecte de nostre grabat.

Lo Sr. Cubells, natural de Valencia y primer restaurador del Museo nacional de pinturas, habia ja merescut medallas de segona y tercera classe en las Exposicions de 1871 y 1876 y en la última guanyá lo primer premi per aquest hermosíssim quadro.

Son preciós colorit y correcte dibuix, los magnífichs y apropiats ropatges dels personatges, la ben entesa distribució de las figuras, son estudiat mobiliari, l'ayre y las condicions de la perspectiva, tot coloca aquest quadro entre los millors d'història modernament composts y posan lo nom de Martinez Cubells en privilegiat lloch.

En lo temple de Bacchus

L'adoració de Bacchus, fill de Zens y Semelè, segons la fábula, apar que comensá en l'extrém Orient ó sia en la Índia y Egipte.

Conta la antiga llegenda que fou á Tracia ahont cultivant los ceps Bacchus descubrí la formació del ví, y que pera comunicar son descubrimient, recorregué gran part de la Melia, l'Egipte y la Índia, acompanyat de son mestre Sileno.

A la Índia se 'l representa barbut y ab gran cabellera, mes no aixís á Grecia, puix generalment sas imatges no presentan barba y está coronat d'or y moitas vegadas d'eura ó pámols.

L'Egipte lo personificá en son deu Osiris, autor de la fecunditat, qui lluytá poderosament ab Tyfon, autor del mal, á Grecia se li doná lo nom de Diompos ó Bacchus y de aquí las festas que se li dedicavan foren anomenadas Bacnals.

D'Egipte aytals festas passaren á Grecia 1400 anys abans de J. C., los etruschs las comensaren á Italia, y proclamat Bacchus lo deu protector de la Campania, no tardá Roma á explayar d'una manera excessiva la turbulencia de las bacnals.

Afiliats homens y donas de tots estats y condicions pera donar especial adoració á Bacchus com á deu de la fecunditat, instituirentse prompte secretas y abominables prácticas que donaren lloch á considerables crims además del desenfré públich que los mateixos afiliats, especialment las donas ostentavan, recorrent casi nuas y fent ressonar als crits de *Evoé Evoé Bacchus* llurs enramats sistres, los carrers de las ciutats y las marjadas de las montanyas. Aixó motivá que una vegada descuberts per la delació d'una bacant tots los secrets de aquella idolatria, lo Senat abolí tals festas l'any 568 abans de J. C., segons ho consigna una placa ó taula de bronze existent en lo Museo de Viena.

Un dels sacrificis á Bacchus en altre dels sumptuosos temples que li estavan dedicats, es lo que ha volgut representarse fentse ab acert en lo quadro que ve reproduit, molt notable perque fet ab l'esperit de la crítica moderna, reuneix singularíssima propietat en sa disposició general y en sos detalls més mínims.

Fer deu horas

Lo jornalier catalá, treballador com ell sol y al mateix temps actiu en sas feynas é ingeniós en la manera d'enllestirlas, te n' obstant diferents descans als que dona noms particulars y que observa ab tot rigorisme. En lo primer quart de jornal pren un refrigeri á que dona 'l nom de fer deu horas, ocasió habilment representada per en Pahissa, á las dotse lo dinar ó apat, á las quatre la brena y á la vesprada lo sopar pera alsarse lo dia següent ab lo trench de l'auba.

Aquest régimen metódich raras vegadas es alterat y fentse á casa sempre lo sopar y devegadas lo dinar, entre las més pintorescas escenas á camp ras, cal contarhi la de fer deu horas.

Cardedeu.—La Roca y Bell-lloch

Ab molta facilitat lo jove y ja conegut dibuixant J. Pinós ha presentat un ben entés mosaic ab vistas de la pintoresca ermita «Al Fon,» la típica Casa de la vila de Cardedeu y sa elegant Creu de terme; las ruinas del castell y de la iglesia de La Roca, imponents despullas del sigle xv, y la casa y torre del homenatge del castell de Bell-lloch, ab un antich sepulcre existent en sa capella y procedent del claustre de St. Pau del Camp de Barcelona. Tots aquests interessants monuments son dignes de peculiar estudi per sa història y particular estil.

Vista de Ribas

A la provincia de Logroño y á una hora escassa del Ebro se troba lo poble de Ribas, si be d'escàs veynat, molt pintoresch segons ne dona una idea nostre grabat.

En cada hù de sos dos barris te una iglesia dedicada la del barri de baix á Ntra. Sra. de la Concepció y la del de dalt á St. Miquel, habent sigut propietat dels frares cistercienses de Sant Salvador de Segre.

Son terreno es per lo general escabros, si be treballat ab empenyo te molts jornals de vinya y produeix bonas pasturas pera numerosos remats que forman bona part de sa riquesa.

Manresa.—Porta de Santa María á la Seu

La Seu ó Catedral de Sta. María de Manresa, existeix ab diferents reformas desde lo sigle ix, en lo lloch ahont avuy s'alsa lo sumptuós temple del sigle xiv; es notable entre las millors de Catalunya, y sens dubte la més grandiosa construcció religiosa del bisbat de Vich á que correspon desde son orígen.

Berenger de Montagut, tallador de pedra (lapicida) de Barcelona, celebrá l'any 1322 ab lo Pabord de la Seu de Manresa, una contracta pera dirigir completament com á Mestre major, las obras del nou temple que aquell pensava edificar. Aquest fou comensat lo any 1328, y continuant molts anys las obras, sols fou completament habilitat en lo sigle xvi.

Comensat ja lo sigle xv, fou construïda la porta del Nort que reproduim, la que está dedicada á Sta. María, essent molt notable son conjunt, aixís com la pulcritud d'alguns de sos detalls, com son sos dentellons, lo dossier de son timpan y l'elegant cordó dit de puntas de diamant, que perfila los dentellons.

Manresa.—Vista del Pont vell

La ciutat de Manresa, contada entre las més nobles y antigas de Catalunya, ofereix no sols magnífichs panoramas desde diferents indrets y particularment desde lo balcó de St. Pau, no llunyá del punt de vista de nostre grabat, sinó també notables monuments que son documents del major interès pera sa història.

Entre ells te guanyada general fama lo anomenat *Pont vell*, que alguns pretenen sia obra de Pompeyo, si bé no 's prova ab tota certitud.

Es no obstant aquest pont de pedra sobre lo Cardoner, ab espayosos ulls y bona construcció, una obra de molta antigüetat, tal vegada, reforma en l'Etat mitjana d'una altra romana alsada en lo mateix lloch; y si bé ara se considera algun tant molest y no prou segur lo pas pel meteix de grans carros de transport, serveix molt bé pera lo pas dels peatons, y son carácter monumental es digne de general estima.

***

Al parlar en lo n.º 92 del Hospital civil d'Alcoy, deixarem de fer menció inadvertidament de que fou projectat y dirigit per nostre compatrici lo distingit Mestre d'Obras D. Geroni Granell, observantse segons una bona fotografia en perspectiva que tenim á la vista, que sa distribució basada en lo rectángul del edifici central ahont se troban las oficinas d'administració y la capella, forma duas creus que s'enllasan al dit edifici per sos costats, produhint aqueixa distribució vuyt alas d'un aislament y ventilació perfeta, y proporcionant además una gran facilitat en la repartició dels serveys que deu prestar aquell establiment, emplantat per altra part entre espayosos jardins de vegetació ben conreada.

EDUART TÁMARO.

L'ANTXAR

(DEL POETA RUS ALEXANDRE POUCHKINE)

Al mitj d'un erm pelat y solitari,
pel foch del sol torrat,
—sens parella en lo mon,—l'antxar s'eleva
com guayta amenassant

Mare naturalesa, un jorn de cólera,
allí lo va plantar,
y sas arrels y negre-vert brancatge
de vri va saturar.

Lo vri, al mitj dia, fos pel sol, traspúa
á regalims mullats;
en rehina greixosa y transparenta
de nit va suquejant.

Se 'l guayta 'l tigre de rehull, al véurel
fuig l'aucell esbarat;
passa lo vent fent xiuxiuhar sas fullas,
passa y ja está empèstat.

Ve 'l cap de núvol, descarrega 'l xáfeh
en l'ensopit brancam,
y 'l plujim que degota de las fullas
ja es un plujim mortal.

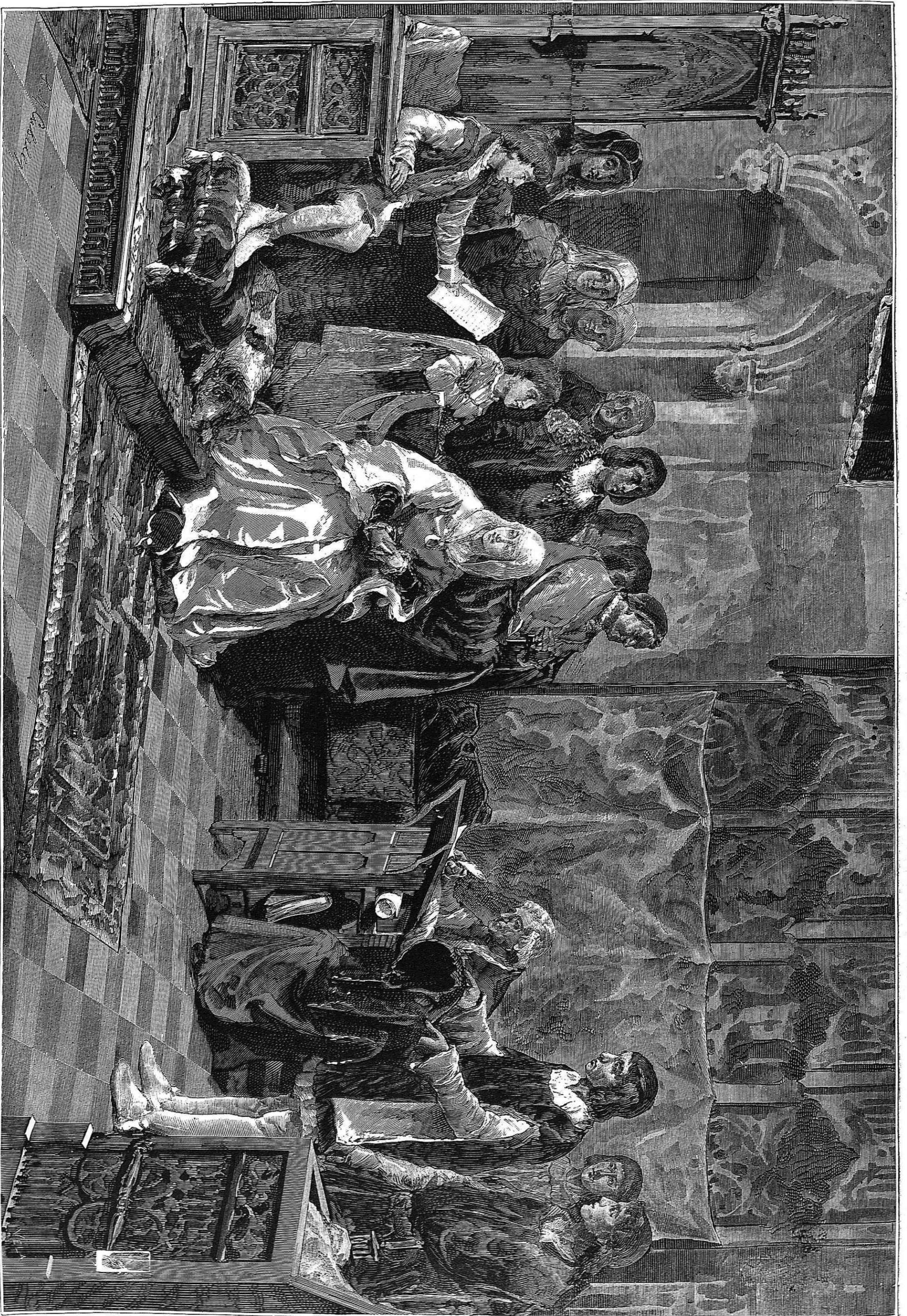
Mes del vri del antxar ne vol un home:
no fa sino un senyal
y ja un home es partit; l'endemá torna
la matzina portant.

Porta un manat de rama mitj pansida
y la goma mortal:
del lívit front fils de suor gelada
li lliscan cara avall.

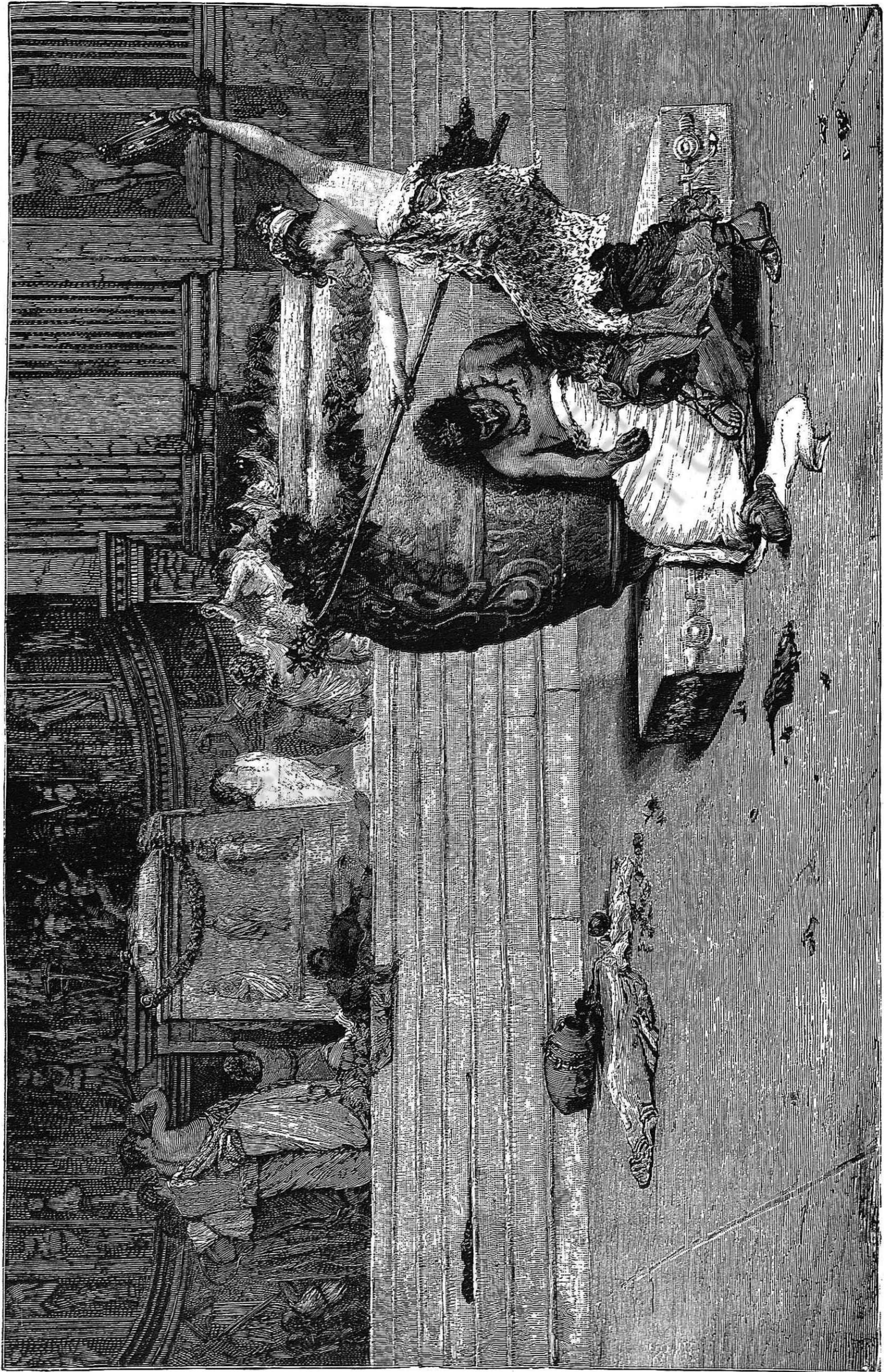
Arriva, entra en la tenda, tintineja
y estés á terra cau:
als peus del príncep may vensut espira
lo miserable esclau.

Y 'l príncep suca en lo verí las punxas
de sas fletxas volants:
ab ellas á las tribus fronterissas
la destrucció durá.

J. SARDÁ.

L'EDUCACIÓ DEL PRINCEP D. JOAN

EN LO TEMPLE DE BACCHUS

LA DESTRUCCIÓ DE POBLET

CAYGUÉ ferit per lo llamp de la revolució y morí sens grandesa, sens que las simpatias dels amichs l'acompanyessin en sa congoixa, ni que la maledicció dels contraris xiulés en sas orelles com fatídich cant d'agonia á la hora final. Fou l'obscur esclau fuetejat, per quals ossos trencats y carns obertas s'escapava una vida miserable: jamay pogué esser l'indomptat cauti de guerra baixant á l'arena alt lo front, la febre als ulls, la rabia als llabis, á la má l'espasa famolencia d'emportar vidas abans de rendir lo cos á la furia del poble y enviar l'ánima als judicis de la eternitat.

L'història de Poblet devia clóures al sigle xv. Fins allavoras respongué tan bé á son destí de santuari de las glorias pátrias, com hi faltá més tart per seguir una política petita y egoista. Son nivell baixá; lo que no baixaren may foren los nuvols d'odi que s'amuntegavan en son cap, ni las corrents furiosas de las ideas novas qu'obriren ample portell á sas murallas rónegas.

Mes no volem ara fer altas consideracions d'història, sentar causas ni deduir conseqüencias. Fora aqueix treball llarch y delicat, que 'ns portaria lluny. Es prou per nostre objecte recullir las noticias que sobre la destrucció del sumptuós monastir tenim de personas que la presenciaren unas, que 'n foren altrás principals actors. D'ellas pocas ne quedan y abans de que la mort vingui á cloure sos llabis, ó la edat esborri de sos servells la memoria, consignem en lo llibre, que no 's pert, las narracions que explican com aquella joia del art, aquell temple de Deu, aquell cementiri de la noblesa catalana, fou convertit en solitari munt de runa.

De quantas destruccions y profanacions sofrí durant lo curs de sa llarga vida, cap d'ellas fou tan complerta com las de 1822 y de 1835. De la primera 'n quedan ja pocas noticias. Per motiu de las sublevacions ocorregudas en diferents provincias d'Espanya, poch temps després del moviment de Riego y la proclamació de la Constitució del any 1820, foren desterrats á Poblet uns quinze frares del convent trapense de Caspe, essent allotjats fora de la clausura, en los edificis que 's veuhen á l'esquerra de la gran plassa del monastir. Allí visqueren durant dos anys, ocupantse més del moviment polítich qu'anava á iniciarse que dels seus debers religiosos, segons se veje desseguida per los seus actes.

Constituhida la famosa regencia d'Urgell per lo baró d'Aroles, y llensat lo crit de revolta per don Domingo de Queralt, un dels frares trapenses de Poblet, anomenat Anton Griñon, junt ab mossen Batista de Prades y un altre individu conegut per lo *Cabessa* de l'Espluga de Francolí, se sublevaren lo dia 3 de Maig de 1822, en la plassa de Poblet, recullint una patulea de mossos, pagesos y quitxalla, ab los quals baixaren á l'Espluga, fent fer una crida porque se 'ls ajuntés gent, á la que oferian una pesseta diaria y lo pá. Lo seu crit fou de *Viva el Rey y la Religió y mori la Constitució*. Los voluntaris de Reus, Valls, Barberá y Vimbodí sortiren desseguida en persecució de la nova partida, obligantla á internarse per las serras de ponent cap á las Garrigas y l'Urgell, essent allí rebuda per lo general Romagosa, també sublevat á favor del rey absolut. Los milicianos abans indicats se quedaren alguns dias per las immediacions de Poblet, d'ahont feren sortir á tots los frares; y suposem que tindrian una

vida alegre y divertida á jutjar per lo següent cant popular que encara recordan alguns vells de la comarca:

Los milicianos de Valls y de Reus
se 'n van á l'Espluga á menjar fideus:
capons y gallinas cap no n'ha quedat,
mori Romagosa que está condemnat.

Al abandonar lo monastir de Poblet las foras lliberals, s'hi declará l'incendi en diferents parts. ¿Quí 'n fou la causa? Los de Vimbodí 'n portan la fama, que pot ser inmerescuda, com tantas altrás de fets que 'ls atribueixen. En aquesta revolta 's ficá foch á la pallissa, situada junt al era de la esquerra de la porta de entrada y als altars de la iglesia, que cremaren ab lo cor y l'orga. Lo palau del Abat fou també destruhit, mes las altrás dependencias del convent sigueren respectadas, y cap tomba fou oberta ni violada. Los destructors dirigiren la seva activitat contra tots los ferros de portas, baranas y retxas que hi havia en lo monastir, en termes de no deixarne un sol en lo seu lloch. Las riquesas de la sacristia ó siguin las joyas y ornaments del culte sigueren portadas á Tarragona per ordre del govern. Las construccions no foren tampoch arruinadas (excepte 'l palau abacial) y sols se conta qu'un vehí de Vimbodí, que per algun temps s'havia vist presoner en una de las torres de la muralla, volgué per venjansa destruhirla, sens conseguir ferhi gran mal.

Quedá 'l monastir abandonat durant los dos anys següents, y 'ls vehins dels pobles immediats hi acudiren sovint per pendre 'ls efectes que podian utilizar. A Vimbodí 's conta que 'l Batlle feu portar una campana, que penjá á la torre de l'iglesia, y alguns trossos de altars que igualment s'utilisaren: mes al tornar los frares al convent, obligaren á tots los dels pobles que retornessin á compte seu quantas cosas havian prés. Sa reinstalació no acabá fins l'any 1825, y ab los monjos arribaren á Poblet gran número de treballadors, mestres de casa, fusters y ferrers, que dirigits per un mestre d'obras de Reus, anomenat lo Narciset, emprengueren la restauració. Aqueixa fou feta ab pochos recursos y sens cap art, limitantse los obrers á adobar parets y possar retxas y baranas de fusta allí ahont existian abans de coure y ferro.

Los anys que seguiren fins á 1835, se passaren á Poblet ab poca tranquilitat. Las lluytas ab las vilas vehinas eran contínuas per causa del pago de deumes, del senyoríu del bosch y de la venta que havia sigut feta de las terras del convent. Per fí, arribá á omplirse la montanya de partidaris del germá del rey Fernando, lo partit carlista trobá ferm apoyo dintre 'ls convents de frares, y comensá aquella guerra civil dels set anys, suficientment coneguda per esser aquí explicada. La exaltació dels odís populars determiná la crema dels convents á Reus, Barcelona, Valls y altrás poblacions de Catalunya, en lo vespra y dia de Sant Jaume de 1835, y portada la noticia á Poblet, alarmá los frares que abandonaren desseguida lo monastir, refugiantse á l'Espluga. Quedaren sols al convent alguns mossos de treball y un sol monjo, qual nom no ha sigut possible averiguar.

De l'Espluga, lo pare Gatell de Vallmoll, darrer Abat de Poblet, disposá de las riquesas allí depositadas, fentlas retirar per carros, que baixaren á l'Espluga fins lo blat dels graners y 'l oli dels cups. Lo vi fou deixat en lo celler á causa del poch preu que llavors tenia. També quedaren allá gran cantitat d'ornaments del culte, com casullas, ternos, alfombras y tapissos, amagadas sota un trespol mort de la

porta que comunicava ab las aulas del noviciat. Lo tresor y alhajas havian sigut retirats ab molta anticipació.

Los pobles dels encontorns, encara que conmoguts per las primeras noticias de la guerra y escitats per los falsos rumors que corrian á propòsit dels frares sublevats, no pensaren en repetir á Poblet las escenas de Reus y Barcelona. Tan fou aixís, que á Vimbodí 's celebrá lo dia 6 de Setembre la festa major, bastant animada, ja que hi havia fins un dels balls populars d'aquellas terras, conegut per lo de don Joan de Serrallonga. A la tarde de l'endemá una colla de donas y brivalls anaren pel coll Roig fins á Poblet y sols llavoras s'adonaren de que lo monastir estava abandonat. A la esquerra de la plassa principal y en l'edifici conegut per *Bosseria*, trobaren reunits los sis guardas del bosch, sens uniforme ni armament: per ells foren convidats á beure vi ranci y menjar cocas de *pasta adobada*, com diuhen á la terra, y un dels guardas los invitá á que prenguessin lo que pogués ferlos servey, mes que no malmetessin rés. Un dels xicotets ab un bastó á la má comensá á trencar las llantias de vidre que penjavan del sostre, acompanyantse ab la música del ball de Serrallonga, y 'ls seus companys pujaren á la golfa, d'ahont tiraren al pati una imatge de fusta allí arrecorada. Satisfeta aixís sa mania destructora y vejent que la tarde acabava, retornaren las donas á Vimbodí, ahont se apressuraren á contar á tothom l'abandono de Poblet, afejinthi que 's dessin pressa si volian pendre rés perquè ja feya vuyt dias que 'l carro no vagava entre 'l convent y l'Espluga.

A la matinada del dia següent los de Vimbodí se presentaren en gran número dintre del monastir, y emprengueren l'obra de destrucció d'una manera complerta y acabada. Mes apressurem nos á dir que no eran sols ni molt menos. Abans qu'ells, los de l'Espluga hi havian ja arribat y s'apoderavan de quant á la má 'ls venia; y allí acudiren també vehins de Rojals, de Prades, de Vinaixa, de Montblanch, de tots los pobles de la rodona.

Convé aquí destruhir una preocupació bastant extesa. Poblet, com molta gent suposa, no fou cremat; hi hagué sols alguns incendis parcials, que no per aixó deixaren de tenir importancia. Altra vegada comensá lo foch per la pallissa de l'era; s'hi ficá també á la galeria forrada de fusta que comunicava al palau de l'Abat ab lo convent; de l'iglesia se cremaren de nou los altars, lo cor y l'orga, y finalment tot l'arxiu fou presa de las flamas. A la biblioteca s'hi posá també foch, mes los llibres apilats creman malament y s'en salvaren molts.

En los primers dias de la invasió, la gent se dedicá més que á destruhir á emportarse objectes, continuament sortint del convent animals carregats de mobles, de fusta, de vi, de llibres y de quants efectes portatils se trobavan á má. Las campanas petitas també desaparegueren en los primers moments: de las grossas n'existian sis penjadas al campanar de pedra que s'aixeca entre 'l cimbori y la cúpula de la sacristia, quals noms eran *Bernarda*, *Salvaterra*, *Colombina*, *Valenciana*, *de Capítol* y *Garranyau*. Totas foren llensadas á terra als dos dias d'haver comensat la destrucció de Poblet y durant una nit vingué á turbar la quietut de la comarca lo siroll dels malls de ferro que las trencavan per facilitar lo robo del metall.

Quan no quedavan ja objectes per esser emportats, los saquejadors comensaren á obrir las tombas en busca de tresors, y llavoras ocorregué la gran profanació dels panteons reals,

quadro trist y horrible que la ploma mal pot pintar ni descriure. A la nit, il·luminats per las torradas teyas qu' ab pena deixavan passar sa llum escassa entre la fumareda del incendi, los sacrífichs pajesos de las vehinas terras enfonzaren á cops de mall las portas de bronze dels panteons y trencaren las triangulars cobertas de las tombas reals. Aviat tingueren á la vista las caixas mortuorias, forradas de vellut vermell y morat, y adornadas ab claus de coure. La destal las obrí d' un cop y mentres uns estripavan la tela, que serví encabat per vestits de nens, altres prenían las ertas mórnias dels reys y prínceps y las arrengheravan dretas, apoyantlas contra la paret de marbre del panteon. Allí estigueren algun temps aquells cossos que havian tancat tan grans ánimas, fins que als pajesos s' ocorregué la distracció de fuetejarlos y arrastrarlos per la iglesia, lligada als peus una corda. ¡Espectacle horrorós, crim selvatge, del que no pogueren donarse compte aquells ignorants que 'l cometian!

Y desde llavors la destrucció dels monuments artístichs fou complerta: aquells miserables no perdonaren rés. Tombas y altars foren violats de la manera més brutal: caygueren los pesats malls de ferro demunt los delicats adornos de columnas y capitells, de sepulcres y d' arcadas: lo foch prengué de nou á las duas sacristías convertint en cendras los magnífichs quadros de Viladomat y de Juncosa, las ricas calaixeras de noguer de Italia, los tapissos de las parets y las catifas del presbiteri: y ahont la má de aquellas furias no alcansava, arribaren las balas de sos fusells. ¡Ah! Massa, massa gran era lo cástich del superb monastir, terrible 'l afront que las impías turbas feren als restos de héroes que sols un d' ells valia més que tota una generació nostra!

Apuntém, com dato curiós pera probar la importancia que de nou lo convent havia obtingut, qu' á la fetxa del seu abandono existian dintre uns setanta entre freres professos y llechs y més de sexanta mossos de treball. Tenia també 'l monastir sis parells de mulas pel conreu de las terras, vuyt matxos per portar llenya y blat, tres someras al hort, vuyt ramats de més de 300 bens cada un, un ramat de sexanta bous, dotze tossinos y un número considerable de gallinas, ánechs y altres animals doméstichs.

Lo monastir quedá abandonat de guardas, obert als pastors, que 'l convertiren durant molts anys en corral de bestiar y als pajesos dels encontorns que hi anaren á carregar quants cayrats, teulas y rajolas necessitavan per los seus bastiments. Fou aixís com se realisá la seva major destrucció, ja que descoberts los sostres y trencadas las parets per arrancarne la fusta, las plujas d' hivern acabaren la obra comensada per l' odi dels homens. Un' altra circumstancia vingué en sa ajuda. Durant molts anys fou general en tota la comarca la creencia de que havian sigut enterrats grans tresors dintre de 'l monastir y casi incessantment se vegeren en son clós collas de pajesos fent fondas escavacions per buscarlos. Aixís foren minadas casi tota l' iglesia, lo refectori, la biblioteca, la sala capitular, lo celler y molts altres dependencias de Poblet; y al efecte arribaren fins á portarse sonámbulas al convent, á suposarse confidencias rebudas de freres, y á organisarse companyias de excavadors que perderen miserablement son temps y son treball. A propòsit d' aixó, havem sentit contar que en 1841 arribaren á Vimbodí dos aragonesos de Teruel, portadors de plans que devian revelar lo lloch ahont se trobava un numerós servey de coberts d' or y plata que 'l monastir usava en sas grans

solemnitats, y que suposavan va esser enterrat dins una caixa de ferro. Se concertaren ab una companyia de Vimbodí que dirigia un conegut cassador del poble, y fets los arreglos preliminars, comensaren los treballs d' excavació en diferentas parts de la casa. Finalment, en la segona sala de la biblioteca fou desenterrada la caixa que en efecte tancava lo rich tresor, y ja haventlo trobat, los de Teruel suposaren que ells no tenian medis ni relacions per emportarse la part que d' ell los tocava, proposant als de Vimbodí de quedarse ab tot' mediant lo pago d' una forta quantitat. Lo cassador no era manco ni ménos cego, y no veyent clar en lo assumpto, sortí pera Vimbodí baix lo pretext d' anar per los diners, enduyentse un cobert que de amagat pogué ocultar. Desseguida 'l van convencer que 'l metall era sols estany dorat, per lo que 's doná pressa de tornar á Poblet portant tres grossos bastons de alzina que doná als seus companys y ab los quals acompanyaren als dos aragonesos fins á las portas de Montblanch, fentlos sens dupte passar las ganas de tornar més á Poblet.

No 's recorda d' altre tresor trobat al monastir que 'l dels objectes del culte, que segons havem dit estava amagat al trespol de las aulas del noviciat. Fou descobert en 1839, per un vehí de Vimbodí anomenat lo jayo Mahó, qui 'n carregá los corns de la sárria del seu animal y arribá al poble sens novetat, amagantlo á casa seva. Torná á Poblet per fer nova carga, y al dirigirse á Vimbodí per lo pas del Coll Roig, sentí la veu d' ¡alto! dels carlistas, que 's trobavan en los turons vehins. No volgué detindres y rebé una descarga que 'l deixá mort, més l' animal arribá al poble y aturat al portal, los de la guardia trobaren los objectes que portava. Aixó doná lloch á que una expedició de voluntaris de Vimbodí anés á Poblet, ahont descobrí l' amagatall y retirá tot lo que tancava, portantho al poble; y convé aquí consignar ben alta la honradés de aquells valents que reberen los efectes baix inventari y 'ls guardaren en 22 caixas á Casa de la Vila. Per desgracia al poch temps arribá allí una patulea del Camp, qual jefe s' incautá del tresor baix lo pretext de portarlo á Tarragona, ahont encara no 's té noticia de la seva arribada.

Un altre amagatall existia á Poblet, consistent en una dotzena d' imatjes de plata, que un dels escolans baixá al pou del hort, tirant demunt una quantitat gran de pedras. Allí quedaren durant alguns anys, fins que l' interessat los retirá venentlos á Valls per molt baix preu.

També es dato curiós que un dia una companyia de voluntaris lliberals de Vimbodí aná á Poblet á treure tot lo plom que 's trobava á las parets per acollar los ferros, al objecte de fónndrel en balas, per las necessitats de la guerra. Conseguí reunirne alguns quintás, junt ab lo dels canons de l' orga.

Tal fou la destrucció de Poblet, seguida més tart per la llarga sèrie de visitants que 's feyan un deber de no sortirne sens emportar un recort. A ells se deu la mutilació de las estátuas, dels retaules, dels frisos que adornavan los altars. Altres, millor intencionats, s' emportaren senceras las imatjes y columnas, y no s' ha esborrat de tothom la memoria de cert general que feu arrancar tots los ángels que decoravan las repisas del altar major. Mes, á qué contar los detalls d' aquesta destrucció, si tots hi posaren las mans, si molts fins volgueren deixar com tarjeta de visita, que es un padró de ignominia, son nom grabat per las parets de Poblet!

Un cárrech molt gran fará l' historia al Abat Gatell, per sa conducta al abandonar lo mo-

nastir. Inspirat sols per la por, cregut que la teya revolucionaria no trigaria á encendres en Poblet, fugí ab los monjos, olvidant qu' era l' Abat del primer convent de Catalunya, lo depositari de las reliquias de nostres reys y de nostra noblesa, que á son front cenyía la mitra episcopal y la corona de baró. Es molt possible que de no esser abandonat lo monastir, se hauria salvat de la destrucció, ja que á pesar dels odís que contra ell hi havia, gran era encara la forsa de son nom y de son prestigi. Y ja decidit á sortir del lloch, una altra inculpació més séria la posteritat dirigirá al Abat; ell que tingué temps per fer retirar fins l' oli dels cups y 'l grá de las sitjas, olvidá completament los richs tresors que tancavan l' arxiu y la biblioteca, y no cuydá de salvar un sol paper, ni un sol quadro, ni una sola estátua, ni 'ls més venerats restos de cap rey. ¡Qué Deu hagi perdonat al pare Gatell lo que Catalunya no li perdonará may!

Un dato curiós per acabar. També Poblet tancava alguns d' aquells monjos acomodats á las ideas novas, que la gent coneixia baix lo nom de *freres liberals*. Tal ho era lo Pare Mestre Mas, venerable vellet d' ánima ardenta y compassiva, de cor generós y pur, de sentiments caritatius y de paraula consoladora que sovint baixá com bálsam d' amor á secar las llágrimas dels pobres de la comarca. Era molt estimat á Vimbodí, per quals carrers se 'l veyia pujar á vegadas, entrant en las casas y perseguint la desgracia en son derrer assil: y parlant ab los del poble de la marxa del monastir, no tenia reparo en condolirse públicament dels mals que l' amenassavan, repetint la frase de que tals eran los odís encesos contra ell, que no havia de desapareixer aquella generació sens veure que la pedra més alta del convent sería la més baixa. La profecia 's cumplí al peu de la lletra, ja qu' un pagés que l' havia escoltada, pujá 'l dia de la destrucció al alt del cimbori y arrancant la bola de pedra que sostenia la creu, la tirá al pou de la esquerra del locutori dels freres, d' ahont sols fá alguns mesos fou estreta. La bola no tornarà més al cimbori, com tampoch tornarà més aquell poder que tant pesá á l's pobles vehins; que ni las corrents del riu puján de nou á la serra de ahont devallan, ni las ideas vellas arriban á trencar may lo curs del home y de la historia.

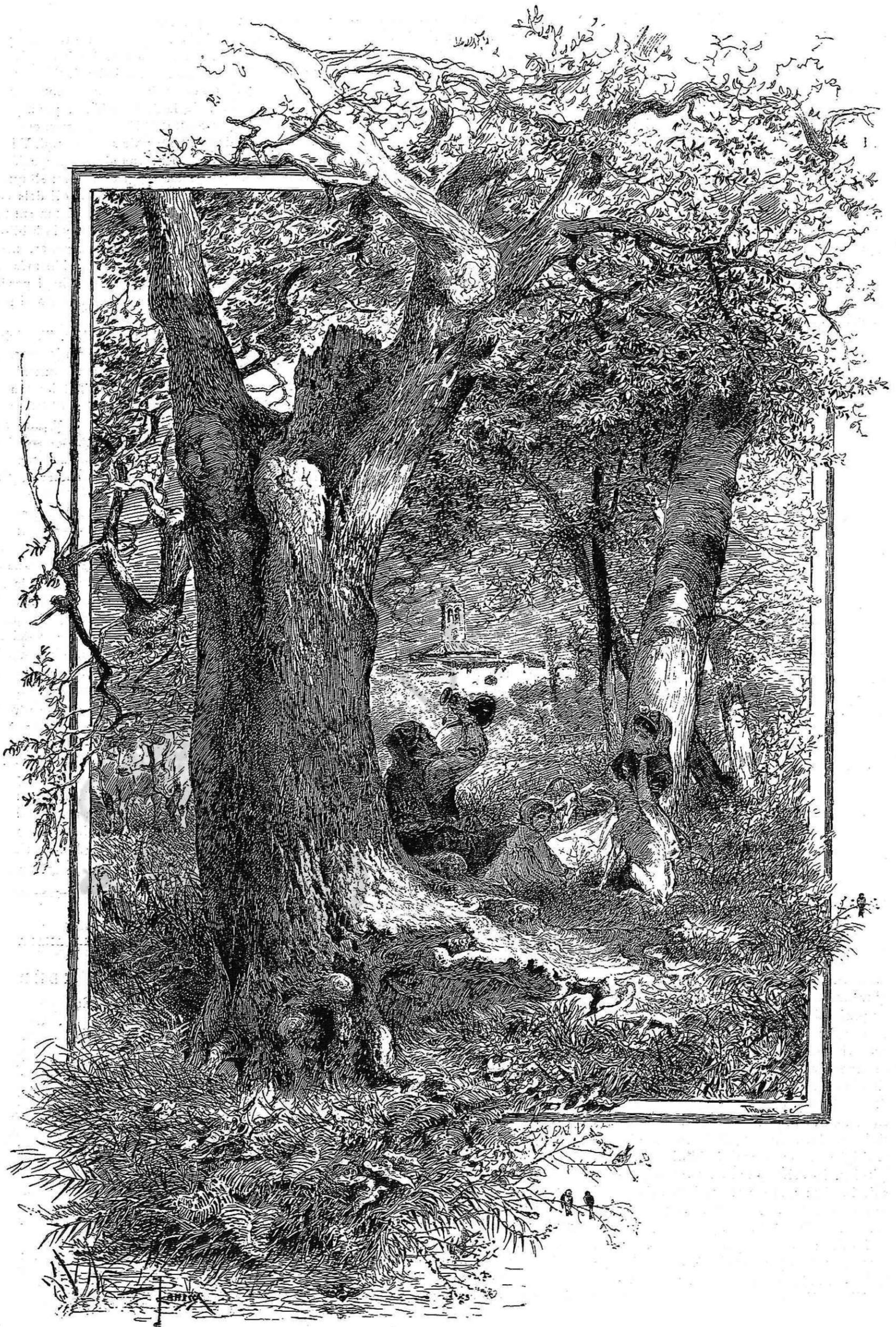
EDUART TODA.

Á PROPÓSIT DE LA ANADA
DELS
CATALANISTAS IBÉRICHS

AL ROSSELLÓ

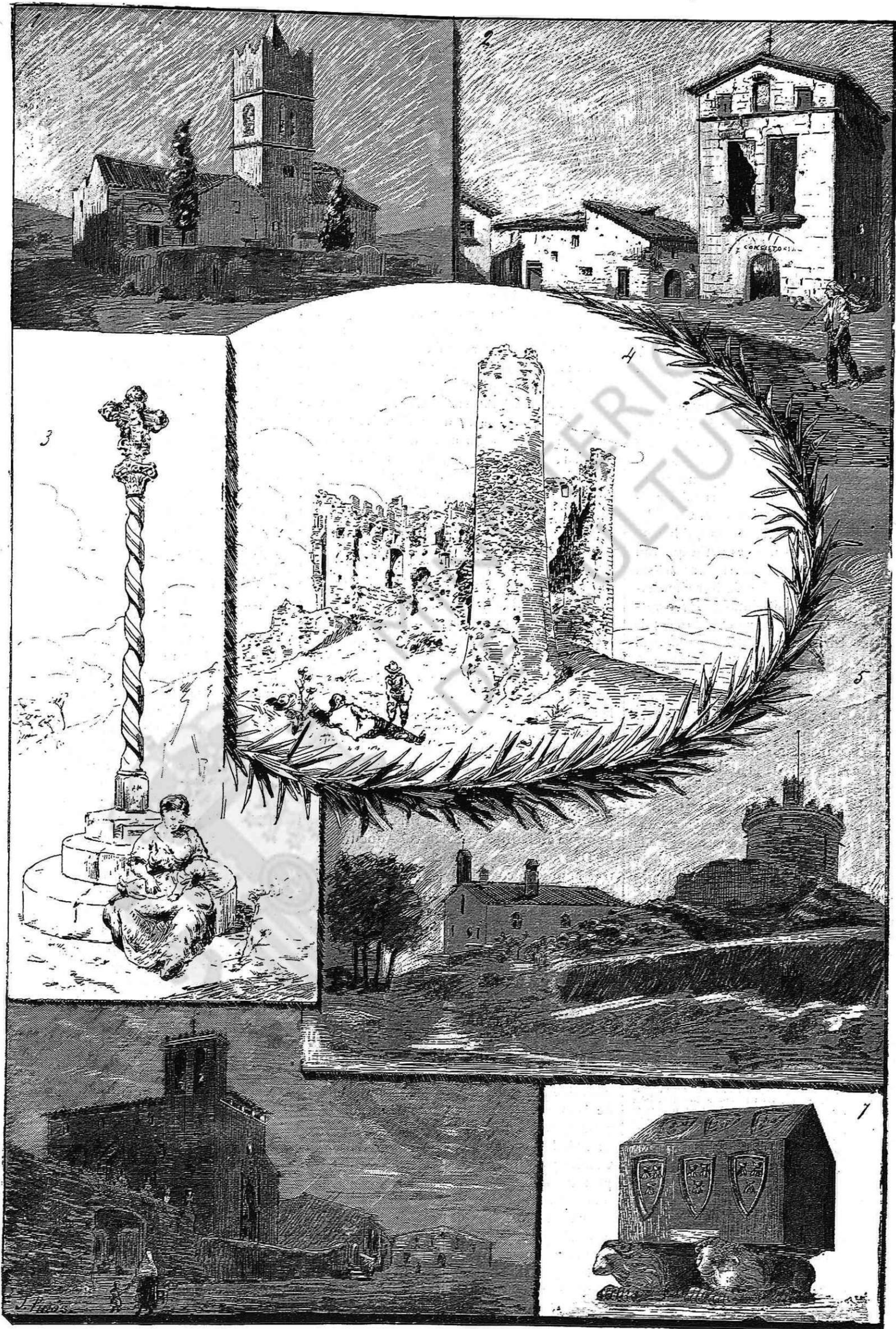
Continuació

HN general, los hereters procuran conservar en lo possible lo patrimoni dels progenitors; la llengua es també un patrimoni, qual conservació es certament honrosa, patrimoni comú que estam tots obligats á considerar com verdaderament sagrat. ¿Quí podría dir los tresors d' inteligencia, de bon sentit, l' infinitat de vigílias, de treball secular de tota mena, que la nostra llengua representa? Guardarém com preciosa reliquia, y farém bé de guardarla, una cosa material, un simple mur vell ó ruínós que recorde épocas passadas d' algun interés, ¿y no guardaríam ab amor la llengua antiga, encara exuberant de vida, y ja en lo sigle XIII prou rica, per poderhi l' héroe de Mallorca y de Valencia escriurer sas propias gestas, com ho feu en la llatina César? Deixém que digan lo

FER DEU HORAS, PER J. PAHISSA

ESCURSIÓ À BELL-LLOCH Y CARDEDEU, APUNTACIONS DE J. PINÓS

1. Ermita anomenada «Al Fon» — 2. Casa de la vila; Cardedeu — 3. Creu del terme; Cardedeu — 4. Ruinas del castell de La Roca
 5. Casa y torra del homenatge; Bell-lloch — 6. Iglesia de La Roca — 7. Sepulcre eczistent á Bell-lloch

que vulgan certs crítics, denigradors d'ofici; si una llengua arriba a ésser conreada per capitans y legisladors de la talla del nostre primer Jaume, ha de durar mentres la Historia dure. Y així vehém que avuy las épicas, al mateix temps que senzillas, relacions del inolvidable monarca son traduhidas en la Gran Bretanya (1). Veus aquí com, en realitat, la catalana será sempre llengua viva. ¿Cóm, encara que deixés d' ésser parlada, podria ésser llengua morta, si té monuments immortals, plens d'esperit etern de vida, monuments que durarán fins a la consumació dels sigles?

Volent condemnar la nostra llengua en nom del progrés; y ¿en qué se oposa al progrés aquesta llengua? ¿son per ventura las mes atrasadas d' Espanya las provincias catalanas? Fa poch mesos tinguerem ocasió de véurer en Madrid, en la biblioteca del Senat, un llibre continent en 150 idiomas diferents la oració dominical. Volgué la sort que al obrirlo, la primera versió que se n's presentá a la vista fos la de *Pare nostre, qui estau en lo cel...* Després de la impressió naturalment causada per la satisfactoria sorpresa, nos ferem la següent pregunta: ¿y en qué quedaria retrassada la marxa de l'humanitat, si entre tants llenguatjes que en nostre planeta s' parlan, desaparegués enterament lo nostre? Y francament, nos semblá, y encara ara n's sembla, que en aquest cas lo carro del progrés no aniria pas molt més depressa. Consideradas per altra part las moltes cosas qu' han de cábrer en lo cervellet dels nostres petits que van a estudi, no es de creurer que sia una massa excesiva sobrecarga férloshi apéndrer simultaneamente en dos llenguas distintas lo *Pare nostre*, ab algunas de las veritats mes fundamentals de la doctrina christiana. Molts som los qui habem sofert la proba d' eixa doble ensenyansa, y no habem pas mort de la fatiga.

Y aquí tenim que fer una observació ben dolorosa. Nos queixam dels denigradors forasters del nostre idioma; però desgraciadament los denigradors principals, los més culpables, están dintre de casa, y son de la nostra sang. Los grans deshonoradors de la nostra llengua, y encara del nom catalá, son aquells que van infestant l' ayre que respiran, ab blasfemias veraderament horribles. Y si aquesta manera de blasfemar s' ha d' exténdrer gayre més, l' autor d' aquest escrit, per sa part, será un dels qui més ardentment pregarán pera que deixi de parlar-se un idioma tan infamament usat. De tot quant s' estima de veras, ans se vol la mort que la deshonra; y a la llengua nostra se l' está deshonrant públicament de la manera més indigna. En las terras del Rosselló encara s' sent a

(1) Escrit lo que dihem en lo text habem vist en lo *Times* de Londres del 16 agost 1883 un notable article crític sobre la traducció de la Crónica de En Jaume Primer, composta per ell mateix. L' article comensa dihent: Pocas vegadas se haurá vist en lo nostre país tan enriquida de un modo tan interessant la literatura general històrica, com ara ab la traducció de la Crónica catalana del rey Jaume d' Aragó. *A more interesting contribution to general historical literature has seldom been made in England, than this translation of James of Aragon's Catalan Chronicle...* Lo traductor es lo difunt John Forster, individu que fou del Parlament británich, ahont representá lo districte de Berwick, y no essent pas lo mateix Forster qui escrigué la vida de Dickens. En l' article s' fan los mes grans y fundats elogis del Conquistador y de la sua auto-biografia, ara traduhida del catalá al inglés, com ja ho fou al castellá, y publicada l' any 1848 en Barcelona, per En Mariano Flotats y En Antoni de Bofarull. En l' escrit a que fem referencia, se parla bastant, ademés del nostre Conquistador, del seu gendre En Alfons de Castilla, dit lo Sabi, qual *Crónica general de España* considera l' crític inglés molt inferior en importancia històrica a la *Crónica* del seu sogre, puix diu, referintse a aquesta: *has incomparably greater historical value...* L' articulista fa constar que ha contribuít no poch a que pogués publicarse aquesta traducció En Pascual de Gayangos, qual superioritat en materias històriques y literarias es universalment regoneguda. En efecte, En Pascual de Gayangos, digníssim President que ha sigut molt temps de la nostra Academia de la Historia, es un dels ingenis que en grau mes eminent honran la nostra Península, no solament dintre de casa, sino entre las altrás nacions del mon; reunint al seu gran mérit d' orientalista un coneixement extraordinari de las principals llenguas europeas sobre tot de la inglesa, ab tal perfecció per ell sabuda, que en las islas Británicas se l' considera generalment com un dels seus escriptors mes distingits. Consigna l' articulista del *Times* que aquesta obra de En Jaume fou publicada per primera vegada tota entera l' any 1557 per voluntat del rey Felip II, essent raríssims los exemplars que de la edició quedan, y anyadeix que fa tres anys se ha publicat altra edició catalana en Barcelona, aludint sens dupte a la de En Mariano Aguiló, un dels primers noms d' eixa pléyada mallorquina, que, junt ab la valenciana, tant lluhiment están donant a la nostra literatura.

vegadas renegar com altre temps, pero aquells renechs podrian passar com un homenatge al Senyor, si haguessem de formar judici per lo estúpíd renegar d' avuy. No hi ha pas dubte que també en aquest cas pot dirse: *No saben lo que fan*. Es cert, positivament cert, los infelissos creuhen que aixó fa home, quand en realitat fa bestia, sino fa dimoni; y al ménos sempre están donant proba de trista educació. Així, per curar aquesta lepra, hi ha que acudir principalment a la educació intelectual y moral a la vegada. No pot haberhi prostitució més lamentable, encanallament pitjor, que l' de una boca humana d' ahont no deurían eixir més que alabansas al Autor de cels y terra, vomitant precisament contra Ell paraulas de la més repugnant demencia. Baixabam un dia passejant ab un home del alt Conflent, y entre S. Gervasi y Gracia s' ohí la monstruosa blasfemia, fortament accentuada: «aixó fa molta pena sentirho, digué conmogut lo nostre acompanyant; y gracias al Senyor, encara no estam pas condemnats a tanta abominació en los nostres pobles de l' altra banda.» Y que aixó tinga un que escoltar, fa veraderament cáurer la cara de vergonya, com vulgarment se diu. De bon cor felicitem aquí als germans de més enllá del Pirineu, en haberse pogut librar del horrible contagi, ab tot y pertányer desde la meytat del sigle XVII a un país que feu, hi ha noranta anys, la revolució més anti-religiosa que s' ha vist may. Massa rahó te Tácito en dir, ab la sua habitual concisió, sempre tan admirable: *Corruptio optimi, pessima*. De Catalunya ixen moltes fillas, per cert no las ménos valentas, de S. Vicens de Paul; mes, se veu que si la rica sávia s' arriba a corrompre, dona los pitjors scelerats. Tal es la lley, com ab sinistre claretat ho patentisa la cayguda del primer arcángel.

Hi ha qui pretén que aixó es únicament degut al régimen de llibertat; y en efecte, entesa la llibertat com l' entenen los caps del infern, la llibertat del mal, es régimen poch seductor per gent de bons sentiments; pero nosaltres, amichs vells de la llibertat, may l' habem entesa com solen ferho los presidaris, per exemple, ni jamay l' han entesa tampoch així los nostres mestres. ¿Qué té que veurer la llibertat de la gent honrada ab la llibertat satánica? Aquesta renega de Deu ab crits de aberració y perversitat; l' altra, la nostra, com la dels companys de Washington en América, com del's nostres primers patricis del any 12, l' aclama y venera. Fals liberal es qui renega de Deu, autor de tota llibertat saludable; representant precisament tot lo contrari lo rey de las tenebras, lo primer blasfemo, lo rey de l' encadenament y del terror. Per altra part, lo mateix se fan culpables de la blasfemia a que més especialment aludim suposats partidaris de la fé divina, y vociferadors contra la llibertat dels altres mentres los deixen ab amplitut la sua, que l's deshonoradors de la bandera liberal. Aixó es notori; de manera que en nom de la verdadera llibertat, com en nom de la religió, com en nom del sentit comú, com en nom de la llengua, com en nom de l' honra de Catalunya y dels seus més sagrats interessos, protestam ab tota l' energia de l' ánima contra una ignominia que en cap altre país se veu permesa en lo grau que en Espanya s' permet generalment. La veritat es que s' está constantment exercint la més cínica, la més inmunda de las tiranías, la del escándol, y escándol colossal, per part d' una vil minoría, contra una gran majoría desgraciadament prou indiferent ó prou apática per tolerar una imposició tan vergonyosa. Fins a cert punt l' antich *voto a Deu!* semblaria com una professió de fé quasi decorosa, si l' comparam ab la locució male-

hida, que ni es catalana de origen; y si hi hagués aquí prou vitalitat en la massa, no tardaria molt aquest perillósísim ferment de corrupció y mort en esser tret, expellit com fa l' mar ab los cadáveres, en virtut de la sábia lley de conservació dictada per Aquell a qui, més ó ménos criminalment, y sempre estolidament, se pretén menyspreuar; advertint que tal menyspreu no pot ésser més anti-catalá. Poden eixos extraviats tenir noms y llenguatje catalans, pero l' esperit no ho es pas, y l' esperit es principalment l' home. En élls la descatalanisació es efectiva; son únicament ombras, catalans de mera apariencia, no de realitat. Lo verdader catalá té l' degut respecte al sentiment religiós, y tant com pot honra a la patria.

La veu de la sabiesa ha dit, ab veritat profunda: *Maxima debetur puero reverentia*; y estam sofrint que innocents criaturas dels dos sexes, als costats de llurs mares avergonyidas y que algun respecte haurían de mereixer, senten a cada pas paraulas de profanació y sacrilegi com no se n' pot sentir de més infames. ¿Qué dirían los nostres primers ciutadans d' altres temps si tornassen a aquesta vida, al ohir renegar com ara s' fa? Dirían sens dubte que no valia gayre la pena de passar tants y tan immensos treballs per trauer als sectaris del profeta alarb, si descendents d' ells mateixos, cent vegadas més infels que l's sarrahins, habian de faltar tant grossera y abominablement a la sanch y a la memoria dels ávis. Donar tan extravagant latitut al principi del mal, no es pas anar per bona via.

Vejam donchs, entre tots, si es possible obtenir que penetre un raig de llum en l' esperit dels desdixats que tenen ulls y no veuhen; fentho ab tota la suavitat, tota la caritat que la nostra lley recomana, puix al cap y a la fi, madurament pensant, s' tracta d' uns pobres malalts, que en sa major part, per no dir tots, necessitan medicina. Creuhen molts d' ells que l' element religiós no s' armonisa bé ab l' element liberal, y d' aquí vé l' error; d' aquí vé l' mal, mal de mera ignorancia, car es cert de certesa absoluta, que sols son libres los pobles profundament religiosos; proclamantho així l' Historia universal, y proclamantho encara l' bon sentit. No hi ha hagut cap nació més ferma en la fé que la catalana; y l' sigle XV, y l' sigle XVII, y l' sigle XVIII, dibuen a totas las edats, si la sua fé religiosa era ó no obstacle per alçarse en armas en defensa de llibertats mal servadas per governants despótics. Aquest será eternament lo gran títol de gloria de la raça catalana, per més que hagen pretés lo contrari escriptors cortesans, de mé: ingeni que verdadera honorabilitat quasi tots: *Pestis quae semper accusabitur et semper erit*, com diu oportunament lo pare Mariana, valerós enemich d' aduladors. No hi ha sinó que Mariana s' refereix més en particular als cortesans de reys, per no haberhi en los seus dias tanta ocasió com en los nostres de observar quan pestilencials son igualment los cortesans de pobles.

Hauria de formarse una coalició general contra l' vici funest de renegar com no s' renega en terras verament civilizadas, vici capás ell sol de destruhir tota collectivitat humana, si no té la suficient força vital a que habém aludit per la curació d' un mal tan terrible; y atés que la decadencia social no tarda gayre en seguir a la decadencia moral, qualsevols que sian las apariencias en contrari, ja vindrá qui, imitant la exclamació famosa, aplicada un jorn a un altre nació també un temps libre, animosa y noble, dirá: *Finis Cataloniae*.

Y si aqueix ha d' ésser l' acabament, que vinga prompte; mil vegadas es preferible la mor-

al deshonor, tornarem á dir, sens cansarnos may de repetirho. Aquestas declaracions, fetas ab tota la sinceritat y la convicció de l' ánim, bastarán per' donar á entendre, si desitjam sia universalment comprés lo nobilíssim propósit de l' Associació recentment formada, per' combatrer lo mal que amargament deploran totas las personas de sentiments patriótics, per diverses que sian llurs opinions en altrás cosas.

Y ara, terminat lo que principalment voliam dir sobre la nostra llengua, tornarem á recordar encara alguns moments lo mérit soberá del sabi de Estagell, pera que 's veje millor si tenen bona rahó los catalans de França de alçarli estátuas y de glorificar per una eternitat eixa altíssim figura.

LLUIS CUTCHET.

(Seguirá)

ROMIATJE

Dins d' esta vall de llágrimas camí de nostra vida, per la dressera incerta segueixo ab los demás; sí al lluny encara esguardo lo punt de ma partida, lo terme que suspiro may he sabut ahont es.

Sols sé que per la vía mes aspre y mes penosa ab greu dolor y angoixa sens treva caminant, com la incessanta roda del temps, vertiginosa, rodola que rodola tinch de segui' endevant.

Aprés d' altivas costas ja veig novás pujadas, prop d' esglayantas timbas, abismes nous també, sols pedruscall y arestas trepitjo en mas jornadas, camí que dech guanyarne tot es d' enemichs plé.

Perçó cerquí l' ajuda de l' amistat mes ferma, que pera sostenirme m' ha dat lo gayató; la dolsa pau de l' ánim tinch sols pera referme, ma guia es la fe santa, mon arma la oració.

Y avant, endevant sempre, segueixo aquesta vía sens reposá' una estona sens deturam' tant sols, y en vá assedegat cerco la font de l' alegría, y en vá cullir espero cap flor entre la pols.

Jo prou sento riallas canturias y cridoria, mes ¡ay! plahers y ditxas ¡hontsou que no os mostrau? las penas y tristesas tal volta fins que 'm mória no han de deixar un dia mon pobre cor en pau?

Dolcíssima esperansa que en ell per sort encara com dins son niu l' aucella arrecerada hi vius, sovint deixa que senti ta veu melosa y clara que sols conhort me dóna lo que amorosa 'm dius.

Oh, párlam, estimada, com sempre falaguera, sinó detalliria per l' enasprat camí; las galas fésme veure de dolsa primavera, un sol que m' illumini radiant fésme lluhí'.

Apágam una mica ma sét abrusadora, mas llágrimas aixuga, minvar fes mons turments aquí damunt la terra mon cor fa temps s' hi anyora y 'm sento ja decaure al pés dels sofriments.

De ditxa y de ventura las horas benehidas jo se que inconegudas durant ma vida son; jo se, dolsa companya, que mas sagnants feridas no hi há pera gorirlas cap bálsam en lo mon.

Sols lluny, molt lluny, darrera las bromas acobladas, endalt l' espay sens límits amunt entre 'ls estels lo bell aplech s' hi troba de ditxas somniadas, allí 'hont los ángels cantan los esplendors dels cels.

Mes ¡quan podré gosarvos oh divinals venturas? ¡quin jorn tinch d' assolirvos mansions celestials? Senyor, ben prest portauhmí á assaborir dolsuras y á reposar á l' ombra d' aquells jardins frescals.

Oigáu, Deu de clemencia, ma queixa adolorida que 'ls peus ja 'm sanguinejan; y alé no 'm resta al cor; obrífuli Vos los brassos á l' ánim entristida que lluny de Vos sols pena y d' anyoransa 's mor.

AGUSTÍ VALLS Y VICENS.

TRADICIONS DEL VALLÉS (1)

Lo mal cassador

Negra nit; alguna que altra estrella brillava en lo cel ab tan tenue claror, que ni tan sols arriba á la terra. Las portas y fines-

(1) Véjas la nota del número passat.

tras de las masías son tancadas y 'l foch de la llar enterament apagat.

Sobte se sent un soroll estrany; los amos de algunas masías obran un xich la finestra pera escoltar si aquella remor prové de haverhi per allí algun malfactor ó lladre.

Lo soroll se vá acostant; ja 's distingeix ben bé, y pels boscos y fondaladas del Vallés ressonan clapits de gossos com de cassa y 'ls crits del cassador.

Més depressa que 'l llamp se tancan las finestras y 'ls que las havían obertas se 'n tornan correns al llit fent la senyal de la creu y cobrint sas testas ab lo llensol.

Es que passa lo mal cassador. Lo mal cassador que ab sa fal-lera no respectava vedats ni closos, ni 's cuydava de lo que mes li convenia é interessava, que era sa ánim.

Un día, corrent com esbojarrat darrera una pessa de cassa, passá per devant la Iglesia en lo moment d' elevar Deu.

La porta de la Iglesia era oberta de bat á bat, y fins fora d' ella hi havia gent, puig que no tots cabían dintre. Tothom estava agenollat; la campaneta tocava anunciant lo Diví misteri, una pessa de cassa á qui ell perseguía, desalelada se ficá dintre de la Iglesia y ell sense reparar en rés, s' hi ficá també atiant als cans, atropellant á tothom y sense fer cas de la augusta ceremonia que 's celebrava, matá la cassa y vá fugir.

Y d' aquella hora endevant, tingué de correr sempre, sempre, y de nit y de día corre encara atiant á sos llebrers, que seguidament udolan barrejantse ab los seus crits, lo renill del cavall y la veu del cavaller.

Per çó en las fredas y quietas nits d' ivern se tancan bé y dejorn las portas y finestras; per aixó al entendre que es ell qui mou la remor, tothom s' amaga y 's senya, perque no 'n previngui algun mal d' haver vist aquest altre Juheu errant, y creu lo poble que passa cada set anys, que es lo temps que tarda en donar la volta al món.

La pedra del diable

Baixant per lo ferro-carril de Caldas á Mollet, á má dreta, passada la estació de Palau Solitar, en terme del mateix poble y terras de casa 'n Cortés, en mitj d' un conreu s' alsa una pedra, alta y estreta de la gruixaria de dos homes.

Per poch que 's conegui la historia dels monuments megalítichs y las tradicions que sobre ells se refereixen, se compendrà desseguida que la pedra que 'ns ocupa es un *menhir*. Lo senyor Sanpere y Miquel en son article «Contribución al estudio de los monumentos megalíticos ibéricos» publicat en la «Revista de ciencias históricas», Mars de 1881, ne cita dos altres en Catalunya, de los que també 's conta eixa mateixa tradició.

Diu que quan lo dimoni feya lo pont del diable de Martorell, Nostre Senyor no l' hi havia donat permís més que pera treballar de nits.

Pera fer tan gran obra, lo diable anava á buscar las pedras á la montanya de Montseny y arrencantlas de bella nit, quan comensava á clarejar las tenia ja posadas al pont.

Una nit n' escullí una de molt grossa y carregat ab son gran pés no podia anar depressa, y quan fou al terme de Palau Solitar, se li feu de día. No tingué més remey que llensar la pedra, que 's clavá fundament á terra, ahont es encara.

Lo fort Farell

Dominant Caldas y tot lo plá del Vallés, s' aixeca espadada y dreta la montanya del Farell:

dalt d' ella hi há la casa del mateix nom: casa hermosa, gran y amurallada y en que en aquell temps hi vivia lo héroe de nostra relació.

Éra 'l tal home de una forsa maravellosa, per manera que quan volía emprendre camí, anava al bosch, arrebassava un arbre, lo esbrancava, y ja tenia bastó.

Un dia, trobá uns homes que ab parpals alsapremavan una roca, y veient que no podían móurela, agafá un bastó, y d' una empena tirá la roca montanya avall.

Éra molt amich del Xich de Vacarissas, fill del poble del qual duya 'l nom, y tant fort y valent com sos companys. Aquest se topá un dia ab un carro bo y carregat de garbas y no volentse apartar, ab una sola má agafá bous y carro y los posá al seu darrera seguint ell son camí. Altres dihuen que se l' empassá y que veient un seu company lo moviment de coll que feya, li preguntá que «que tenia» y respongué:

—Acabo de empassarme una busquica.—

Y tornant ara á lo primer, ço es á lo Farell, diu que estant un dia llaurant passá un soldat del rey, lo quin á tots los pagesos que veyá, agafant lo fusell per la culata lo allargava ab tot lo brás per los indrets que hi havia, preguntantlos quin d' ells havia de seguir. Quan arribá allí ahont era nostre home, feu lo mateix, y est, agafá ab una má, esteva, arada y parella, alsá 'l brás y allargantlo, li mostrá lo que demanava.

Convidat un dia per un negre del rey, que hi havia llavors á Barcelona, á desafiarse en forsa, pera tenirlo aquell més sopit, li oferí un grós dinar; mes lo Farell engolia engolia sens may cansarse; cremat lo negre, li cercá bronquina, mes tant bon punt ho hagué fet, quan aná á parar dalt d' una teulada rebut per los forsuts brassos del Farell.

Diu que també un dia que afadigat de caminar estava mor de set, trobantse en lo Plá de la Calma desde ahont veyá lo Congost, no feu més sinó que allargá lo peu fins á la montanya de l' altre part del riu, ço es lo Plá de la Garga, y abaixant lo cap fins á dita riera, se posá á veure fins que 'n tingué prou.

Moltas altrás cosas se contan també d' aquest home, com lo haver tirat son bastó per sobre las murallas de Barcelona pera burlarse dels que li volian fer pagar dret per ell com á buscall de llenya.

Cosas per lo istil se contan també de son amich y company lo Xich de Vacarissas.

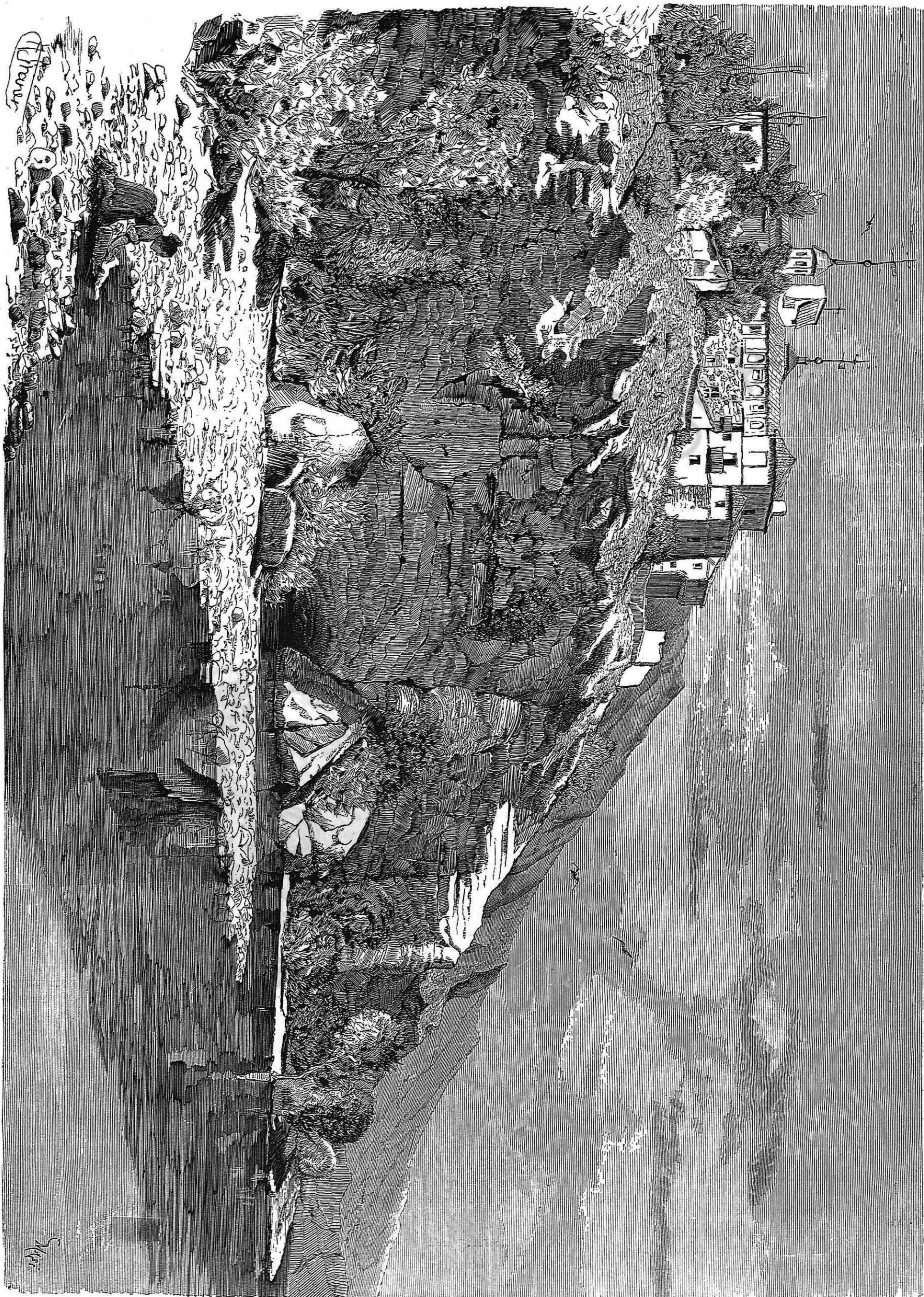
Lo convent de monjas de Sant Miquel

En lo delitósissim lloch de Sant Miquel del Fay, y en lo cantó de Sant Feliu, hi há una capelleta ab un quadro que representa á Sant Martí donant un tros de sa capa al diable que en figura de pobre, li demana almoyna.

Dessota de eixa capella y un xich més cap á la casa 's troba una de las covas de tosca, y seguint per un caminet que á aquella conduheix, passada la cascata y pel peu de una altra cova més gran que la primera, s' arriba al peu de una roca alta y llisa com totas, en la que un bon tros per amunt ahont no es possible á ningú arribarhi, s' hi veu un tros de escala de pedra, y més enllá, una fusta clavada en lo rocam.

Diu que era la escala d' un convent que allí hi havia hagut, y la fusta, la que en la cuyna tenien per penjarhi los calamástechs.

Eixas monjas pertanyian á la religió de Sant Benet, n' hi havia de molt bellas y quasi totas eran joves. En aquell temps, molt s' havian relaxat las ordres monásticas á causa sens dupte del permís que tenian de donar hospitalitat als passatjers, que en llochs deserts com aquell, no trobavan hostals ni casas pera hostatjarse.

VISTA DE RIVAS

Y era tanta la fama de bellesa que las monjas de Sant Miquel tenian, que grossas comitives ab la escusa de cassar per aquells frondosos boscos, las visitavan.

Un dia, era cap al tart, gran colla de cassadors, acompanyats de sos patjes y llebrers arribá al convent. Lo sol s' havia completament amagat, y negres nuvols barrejantse los uns ab los altres s' anavan amontonant demunt del single.

Dintre 'l convent tot era bullici y animació, ab tants de cavallers y patjes, y ab tants de cavalls y gossos; en la cuyna hi havia un moviment extraordinari, singlars, llebres y tota mena de cassa, fumavan dintre la gran xemeneya. Mentrestant, en una de las grans salas del convent hi havia la taula ahont á la claror de molts llums, brillavan los encrestallats gots ab varietats y vius colors, y s' hi servian viandas las més apetitosas que menjavan los cavallers y las monjas que entre ells seyan al voltant de la taula.

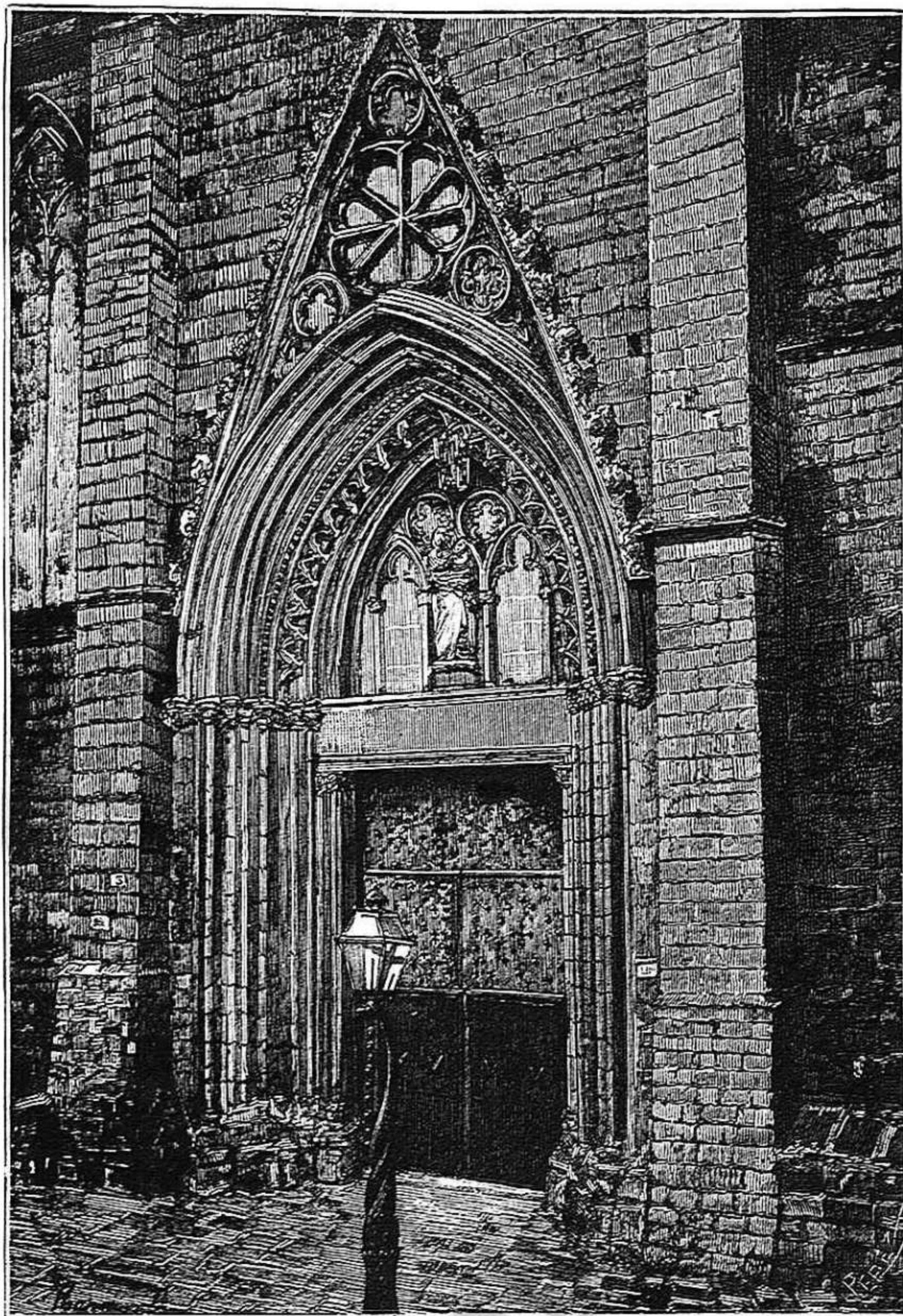
S' anava fent nit y la disbauxa creixia per graus; lo beyre passava de má en má, y las viandas se sucsehian l' una á l' altra, los patjes anavan y venian servint profusament diferents y exquisits vins capassos de fer perdre á tothom la testa; y á tot aixó la tempestat bramava ab furia, fent somoure á las més fortas rocas; mes ells res sentian, ab lo soroll del bromejar y dringar los vasos, y ab sos cants ofegavan lo tró aixís com tot soroll de fora.

Sobte, un sacudiment horrorós los feu restar callats, y deixantse sentir llavors lo retrunyir del tró, vejeren la brava y vermellosa claror del llamp, que llepant las rocas sobre que estava edificat lo convent y arrencantlo de arrel y soca, lo estimbá montanya avall ab horrorós estrépit, sepultant en sas ruinas als nobles senyors, als seus criats, y á las monjas.

Y desde aquell dia, quan ve la nit, per entre 'l remor de las cascates, s' hi senten barrejar los ays! que fan sas ánimas damnadas.

La dona d' aygua

Que bell y hermos es lo poble de Riells! verament que si 'l paradís fós á la terra, allí fora 'l paradís: arrasserat pels sigles del Paré, de Vallderros y de Sant Miquel, y assahonats sos camps per las ayguas que aqueixos dos últims li envian, tot l' any

MANRESA — PORTA DE LA SEU

sembla un jardí; tot l' any vert, tot l' any gemat y produhint en mitj l' iveren los fruyts que volen més calor. Los regalims d' aygua á tot arreu vos surten al pas, y sos alterosos pins, vos regalan ab sa ombra al isiu: y en mitj de aqueixa riolera vegetació y de las mormolado-

Enamorat quedá l' hereu ab tal manera, que li demaná lo seu amor sinó l' volia veure morir.

—De grat te daré la meva amor, li digué la fada, com me prometes verament que jamay me dirás «Dona d' aygua.»—

Ell li 'n feu jurament, y ella se llessá en sos brassos.

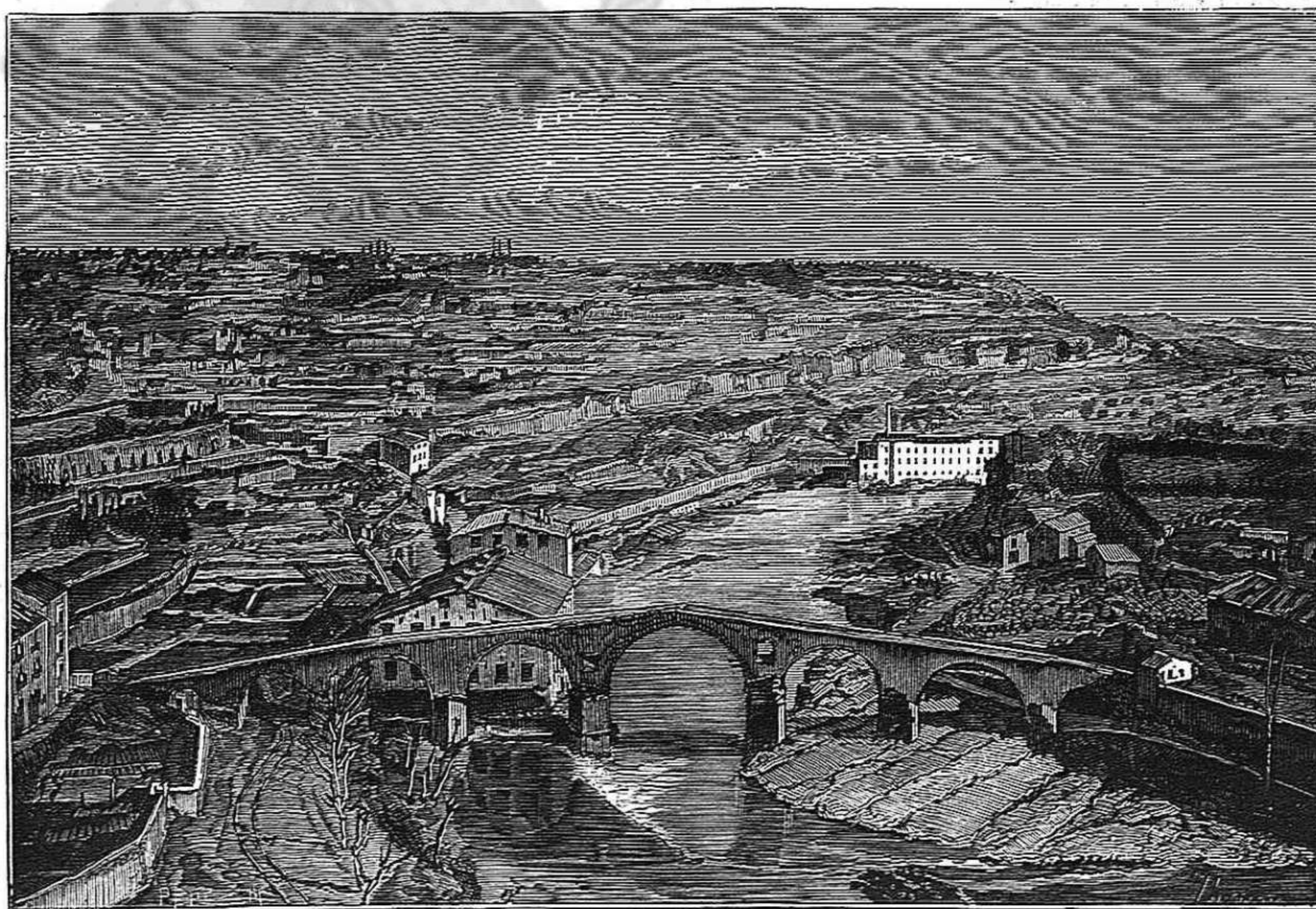
Desde 'l matrimoni del hereu, casa en Viaplana prosperava en gran manera; seller, graner, res era prou bastant pera contenir sas grans cullitas: un fill y una filla acabavan d' omplir de goig la casa.

Un dia, era pel maig, lo blat verdejava encara, lo hereu era fora, quan la fada maná segar ordi y blat, tot quan hi havia.

Quan ell arribá, y vegé aquell desfer, se girá contra de sa dona que tal cosa feu fer, y li digué:

— Malhaja la dona d' aygua.—

Tant bon punt

MANRESA — VISTA GENERAL

ras ayguas, s' aixecan drets, escabrosos y espadats los singles á vostres ulls, com volent allí la naturalesa, presentársens ab sas diferents formas.

Seguint amunt y per la dreta del poble, vos trobeu á Vallderros. Verament que al trobárvoshi la vostra vista quedará encantada, verament es alló un lloch de fadas, y vostra imaginació vagará en un món de il·lusions desconegudas; sos gorchs, sas costas endoseradas ab mil plantas, sa fresca y regalada font ab las floretas que la envoltan, sos alts cims de vermellosa roca que pareix coral, reflectint en los llachs sos penjoys d' euras y xuclamels, y sas cascates d' inmensa alsada, son en veritat pera extassiarme.

Allí dins, en aquell bellíssim redós, en mitj d' aquella quietut interrompuda solzament per lo cant dels aucells, y pe 'l remor de las fullas mogudas pel vent, allí dins, en la foscor d' aquells gorchs de espurnejantas perlas, hi viuhen las fadas.

Una n' hi havia de hermosa, pot ser com cap altra, que un dia baixá á banyarse en un llach que té 'l torrent vora del poble.

Tot justament en aquell instant, que era un matí de matinalda, l' hereu de Viaplana, la més antiga ó primera casa de Riells, sortia pera anar á fira á Granollers.

Pasmat del tot quedá al veure tal bellesa: diu que duya una estrella al mitj del front, y vestit de perlas d' aygua.

ho hagué dit, s' oigué gran estrépit en la casa y la fada desaparegué. Lo hereu la cercá en va, y comensá de plorar.

No havia passat un quart, quan grossa tempestat descarregá per aquella vall ab tant fort ayguat y pedregada, que tot s'ho endugué: llavors lo pobre home conegué la previsió de sa doná, puig al menys li quedava la palla, que si no hagués segat, fins aquesta hauria perdut.

Al ensendemá entrá á la cambra de sos fills tot acongojat y sense saber com arreglarsho pera pentiná'ls y vestí'ls, puig que com no havia sa mare, ell ho deuria haver de fer, mes ab gran estranyesa, los trová com sempre arreglats.

—Qui us ha vestit, fillets meus?

—La mare ha vingut, nos ha petonejat, y 'ns ha vestit: estava més hermosa! duya una estrella al mitj del front y un vestit de perlas d' aygua.

Lo marit n' hagué d' aixó gran esperansa, y digué á sos fills que si hi tornava, la preguesen de quedarse.

Cada matí ella hi anava, mes no 's quedava may; lo pare digué á la noya: —Aquí tens fil y agulla; demá quan ta mare 't pentini y sense que se 'n adoni, cus son vestit ab los vestres, y d' aquest modo quan voldrá fugir no podrá, jo estaré amatent derrera la porta y en aquell acte surtiré y no la deixaré anar.—

Lo ensendemá quan cregué que estava complerta la sua comanda, entrá dins la cambra, mes no hi havia ningú. La fada al fugir se 'n havia dut sos fills cusits á la seva roba.

Per ço dihuen los riellenchs, que al single s' hi senten á voltas crits de maynada.

Las encantadas de Vall-de-rós

Una pastora tot guardant bestiar aná á parar á Vall-de-Rós: encantada de aquell siti aná curiosejant d' ací, d' allá y s' en pujá amunt per estretíssim camí: se trobá sobtament en un grahó del single ahont hi havia un gorch que posat al bell mitj de la timba, deixa anar las ayguas en los llochs de Vall-de-rós.

Era lo gorch de las donzellas, allí ahont perderen la vida las cent jovenetas que devian darse en tribut al moro que habitava la cova de allí prop.

La pastora s' assegué á son peu tot filant y enmirallantse en sas ayguas: tan s' hi va estar, que lo dia ja anava de cayguda y quan ja determinava de anársen, sentí una hermosa veu que sortia de dintre'l gorch que cantava dolsa cansó.

Maravellada 'n quedá y pensá si seria aqueix lo cant de la sirena: y s' acostá més al llach pera veure de distinguir alguna cosa.

Y seria per art de encantament sens dubte, que la pastora vejé palaus de crestell y plata, que ab sa riquesa li feren venir lo cap en roda y relliscá y caygué al fons de l' aygua.

Un xich de borra de sa filosa quedá nadant per sobre l' aygua y entre mitj d' ella hi há un rossinyol que allí tot l' any canta. Y 'l remadet que mirava admirat lo enfonzament de la pastora, quedá convertit en pedras al vol del gorch.

Tot filant, filant, hi aná altra pastora, y pera veure la fondaria del gorch, lligá una pedreta al fil y aná amollant tot lo de la fusada; quan ja l' hagué acabat, oygué una veu que surtia de dintre 'l llach y li deya:

—Tiran més encara.—

Espahordida la pastora ho contá á los Riellenchs y molts volgueren provarho, mes per tan fil que hi amollessen, sempre se sentia la mateixa paraula.

Quan la lluna escampant sos melancólichs raigs va á platejar los llachs de Vall-de-rós, las encantadas surten de sas ayguas y en mitj d' ells

y entrellasantse ab las esmeragdadas euras y ridoltas, forman graciosos jochs y dansas acompanyantse ab sos cants.

Mes si la nit es feréstega, si amenassa la tempestat, se posan á fer la sardana tot voltant los gorchs, y depressa, depressa, tan depressa que ni 's pot distingir lo que son y ab lo impuls que portan s' enlayran cap á la nuvolada y la desfan.

A voltas se las sent rentar bugada y donar cops de picador en mitj de conversas y riallas. Com ja havem dit, eixa bugada la estenen quan la boyra cubreix son vall, y desapareix tot seguit quan algú s' hi acostá.

MARÍA DE BELL-LLOCH.

A UNA ENDOLADA

Quan t' he vist tan endolada,
no sé lo que m' ha passat,
qu' ab una sola mirada
tot lo dol que 't té apenada
sento que m' he encomanat.

Ton cos lleuger s' esllanguia,
per ton front queyan los rulls
que ton cabell hi espargia,
y la tristesa guarnia
ab un cércol blau tos ulls.

D' aquella grogor de cara,
d' aquell negrall de vestit,
l' impressió ne guardo encara;
no havia de tenir mare
qui no t' hagués compadit.

Mes, quina atracció tenia
l' atracció del teu dolor?
ab quina forsa 'm feria,
que sols de véuret sent'a
nuársen de pena 'l cor?

No sé sinó qu' al trobarte
m' he sentit ja tan lligat
y 'm dolia tant dexarte,
que m' he girat per mirarte
tan bon punt com has passat;

y en mitx de la bellugosa
marejada de la gent
allunyante t' has confosa,
y he probat una sobtosa
glopada d' anyorament.

Y tot sol ara en ma alcova,
desvetllat, febrós y trist,
l' anyoransa se 'm renova,
y ma fantasia 't troba
hermosa com may t' he vist.

¡Es potser qu' en la mirada
l' ánima hi guayta millor
pe 'l dolor purificada,
y avuy t' hi ha exit, ma endolada,
per inundarme d' amor?

Oh, sí: ta ánima, encongida
sota 'l dol de tos vestits,
batega d' amor ferida,
y assedegada de vida
vol fugir per tos sentits.

Ah, en tas galts purpurinas
quí hi pogués beure tos plors!
quí 's pogués mirá' en tas ninas,
y ta corona d' espinas
torná' en corona de flors!

F. M.

REYNALS Y RABASSA

ESTUDI BIOGRÁFICH Y LITERARI
LLEGIT EN LA SESSIÓ PÚBLICA QUE CELEBRÁ 'L DIA 20 DE MAIG DE 1883
LA REAL ACADEMIA DE BONAS LLETRAS DE BARCELONA

Continuació

Lo matrimoni civil, al revés, no es més que 'l naturalisme; té tots los caràcters del mer contracte; y si l' acompanya algun acte religiós es mera cerimonia, però nó condició constitutiva d' ell. No hi há dupte que apart de la revelació y de l' idea religiosa, demostra la rahó que 'l matrimoni, per sa ín-

dole, es indisoluble; però la rahó, afegeix Reynals, no afirma un naturalisme en virtut del que l' Estat pot lligar y deslligar. Per lo matrimoni no 's fa cada hù en l' unió objecte del dret d' altri, cosa cambiable y cambiada; no viu l' home pera ell mateix, sinó pera Deu; y reproduhint las profundas paraulas del Cardenal Arquebisbe de Santiago (1) estableix qu' en lo matrimoni sembla que Deu s' associa al home y á la dona, prenentlos com un instrument, com una concausa pera continuar la creació de sérs racionals. Ab ell ha de produhir Deu una criatura racional que 'l conega y l' adore. Véjas, diu, si tot axó es la cosa del cóntracte. Per axó, ni ab la llibertat de cults se justifica 'l matrimoni civil; sa introducció á Espanya es incompatible ab la manera de ser d' un poble eminentment católich; innecessaria, encara que la nació establezca la llibertat de cults; irregular per sa forma, comparada ab los diversos sistemas seguits sobr' aquesta materia per otras nacions d' Europa; falsa en sa base, per no ser de la competencia del Estat lo dar y pendre á l' unió conyugal sos caràcters essencials; corruptora de la moral social, perque suprimeix tot element santificador de la relació entre 'ls dos secsos; perillósissima pera 'ls matexos principis d' unitat é indisolubilitat que proclama, perque la lógica ha de conduhir al repudi y al concubinat com en lo món antich; é injustificable per las rahons polítiques y socials que s' invocan en sa defensa.

Y de la matexa manera que del matrimoni civil, es adversari del divorci. No 'l té per una conquista de la rahó y de la filosofia (2). L' havian admés las societats antigues perque en ellas l' Estat absorbía al home enter, la religió era part del patrimoni, lo pare tenia 'l *jus vitæ et necis*, la dona era poch menos qu' esclava, y tot, tot era humá. Però en la societat moderna una de las més grans obras del Cristianisme es la divinisió de la familia, y ab ella l' indisolubilitat del matrimoni. Aquest representa quelcom més que dos voluntats que s' unexen: en ell hi há la representació viva del enllás de Jesucrist ab l' Iglesia. ¡Cóm, diu, home y dona han d' adquirir dret, l' un en lo cos del altre, de tacar l' obra divina, y aquest dret no ha de tenir per punt de partida y per terme sinó son lliure albir, y aquesta unió no ha de representar més que duas miradas que s' han atravesat, duas voluntats que s' han confós! Tant hauria valgut no haver derribat lo món antich; tant hauria valgut ser pagans en l' ánima y en las lleys. Y ab l' eczemple de lo succehit en l' Etat mitjana confirma lo civilisador del principi de la indisolubilitat del matrimoni; y acusa al Códich civil francés de no haver vist més que l' obra de la filosofia del seu temps fentnos retrogradar divuyt sigles, y tornantnos allá d' hont nos separa un mar de sanch dels mártirs y un llarch período de contiendas y de lluytas (3). Distint l' esperit del món antich del del món modern, distinta la civilisació pagana de la cristiana, no poden menos de ser distints l' esperit y 'l caràcter de las institucions jurídicas d' una y altra edat; y «héus' aquí, diu, perque 'l matrimoni cristiá es tan diferent del dels pagans axís en sos efectes com en sa eficacia. En l' antiguetat lo principi es: en lo matrimoni religiós ó no religiós com en los contractes, los actes s' estingexen de la matexa manera que s' han fet eczistir, y 's disol ab la difarreació 'l matrimoni qu' ab la confarreació s' havia celebrat. L' home no separa lo que Deu ha unit, es lo dogma de la societat nova...; y en

(1) Discurs pronunciat en las Corts Constituyentes de 1870.

(2) Del Divorcí en sas relacions ab la civilisació.

(3) Id., pág. 7.

aquesta 'l sacrament es la santificació dels contrayents.»

En lo dret com en la societat es pedra angular la propietat privada. Ella y la familia 's corresponen admirablement. Eczisteix la familia pera las necessitats morals del home; eczisteix la propietat pera las necessitats econòmiques de la vida. Lo fi moral de la conservació de l' especie caracteriza la primera; la necessitat moral de completar nostras foras ab las aptituds de la naturalesa física que podem dominar llegalitima la segona; però sense la propietat fora débil, incompleta, potser ineficás l' activitat de la familia pera la realització de son propi fi. En l' organisme social lo patrimoni está unit á la societat doméstica, y en l' organisme jurídic no fora comprensible sa separació. Però la propietat no podría desempenyar sas funcions sense duas condicions estretament unidas: ha de ser individual y ha de ser lliure. Si pot ser colectiva, ha de serho en reduhida esfera: organísantse com individual per medi de la persona jurídica, may ser colectiva universal. Ha de ser lliure, no sols en la possessió, no sols en l' administració, sinó en la disposició d' ella; y axís per acte entre vius com á fi de senyalarli destí pera després de la mort, ha de gosar l' home d' aquesta llibertat.

L' origen de la propietat, sa naturalesa, 'l fi que li está senyalat, l' organització pera aquest fi, es lo primer qu' ocorra al enteniment quan d' aquesta institució jurídica s' ocupa, y la llegalitimitat de la propietat individual, las condicions de la propietat colectiva, la llegalitimitat de la successió hereditaria y de las formas d' ordenarla es lo que l' ocupa en segon terme. Reynals havia de tenir doctrina jurídica pera cad' nna d' aquestas qüestions, y realment la tingué.

¿Per qué hi há propietat? ¿Qué es la propietat? preguntava abans de tot, y 's contestava: tant valdría preguntar perquè eczisteix l' home ab son destí y sa naturalesa; perquè ha de tenir necessitats; perquè están fora d' ell los objectes ab que ha de satisferralas; perquè eczisteix y ha de conservar-se; perquè neix. Establerta axís la base jurídica de la apropiació, preguntava desseguida: ¿han de ser totas las cosas comuns ó públicas? y 's deya en resposta: l' individu percibeix las utilitats d' aquestas cosas públicas ab exclusió d' altri, porque no es possible que lo distint sia hù; porque axís com no pot ser qu' un pense y senta en altri, no pot ser tampoch qu' en altri visca y sia una personalitat. Y demostrant axís l' origen de la propietat individual, afegía: l' home ve al món ab necessitats, y está condemnat á satisferralas ab son treball; té son fi y ha d' omplir-lo ab ellas ó á pesar d' ellas; y aquest fi y 'ls medis ab que ha de realisar-lo son sos drets. No 'ls crean las lleys, los reconexen; no 'ls hi poden treure, 'ls interpretan, los traduhexen. No crean lo subjecte y no poden crear lo dret. Per lo que la propietat del home es sobre tot un dret seu com sa eczistencia considerada ab relació á la societat. La propietat es un dret del propietari tal com es, ab sos fins, ab tota sa naturalesa, si axís val á dirho. Y si l' home no está subjecte al home y si s' identifica ab ell la possessió d' una cosa y es com la exteriorisació del jo, ha de ser exclusiva. Y pera respondre millor á son fi deduhía de la condició económica de las cosas la individualisació de la propietat. «Lo dret que 's pot eczercir en las cosas, deya també, qualsevulla que sían, la dominació del món de la materia, la propietat es sempre d' un individu; individu home, individu universitat, persona jurídica. Los qui negan la propietat, es á dir, l' apropiació permanent de certas cosas,

matan una individualitat y 'n crean un' altra: matan la personalitat natural y 'n crean un' altra d' artificial, la personalitat del Estat. Lo dret no esplica aquesta personalitat: l' economía política la condemna.»

Peró, ¿si es llegalitima la propietat, ho es igualment lo dret de successió? Héus' aquí lo que contesta Reynals á aquesta pregunta: Si l' home es un sér lliure, ha de poder disposar de la propietat. Si la pot consumir, pot abdicar sos drets y cedirlos gratuita ú onerosament á d' altri. Si es un sér immortal per sa classe, y constituheix una societat general y otras societats subordinadas formant las unitats de nació, de familia, de corporació, ¿cóm, no morint aquestas entitats, han de considerarse 'ls béns vacants y dexar de pertanexer á la societat ab la que tenia estretas relacions lo difunt? Si aquells béns eran propis, singulars, agens pera tothom, ¿cóm no han de seguir sentho, eczistint los fills, los germans, los parents qu' honran sa memoria y per ell elevan sas oracions al cel? Y si eczisteix la gran tradició jurídica de que 'l cap de la familia sia 'l legislador en ella, y si la propietat no s' ha de reduhir á consumir y cambiar las cosas, sinó qu' ha de tenir un fi més ideal, ha de prevaler en lo concepte d' ella la facultat de testar; axís com ha de subsistir la successió intestada porque no pot concébre moridora la propietat sent lo subjecte immoridor. En aquestas ideas, que sols pogué emetre de passada y ab motiu d' una qüestió concreta, se resumeix lo fonament que senyala al dret de propietat y al de successió.

MANEL DURAN Y BAS.

(Seguirá.)

LAS FESTAS

DELS

ATENEUS DE SANS Y D' IGUALADA

BONA proba de las simpatías que s' han atret aquestas Societats y del be que poden fer, es l' esplendor ab que han celebrat enguany sos certámen. Escritors de talent han respost á la crida de sos cartells y han acudit á recullir sos premis, las Autoritats han assistit á sas festas, y un públich numeros y escullit en lo que hi figuravan en gran part las senyoras més distingidas, ha omplert de gom á gom sos espayosos locals engalanats degudament pera solemnitats consemblants.

Com á mostra de las composicions premiadas á Sans, donárem en lo número passat la poesia que guanyá la flor natural; no li son pas inferiors las que obtingueren los premis restants. Lo més notable d' aquest certámen fou la diversitat dels géneros y 'ls temas dels treballs distingits per lo Jurat: desde la senzilla poesia lírica (gayre be es inútil afegirhi amatoria) fins á la llegenda histórica, desde l' article de costums fins á la novela, de tot hi havia y pera tots els gustos. No hi faltá tampoch l' aparició d' algun escriptor novell que per primera vegada sortía en públich, ni foren escassos los picaments de mans de la concurrencia, ben agradada de tot lo que sentí llegir y disposada á tornarhi l' any qui ve, si á Deu plau.

En lo mateix acte se repartiren los premis als dexebles més aplicats entre 'ls molts qu' assisten á las escolas que sosté l' Ateneu. A més de quatre mares els hi queya la baba mirantse 'ls seus petits dalt del estrado ab lo llibre sota la axella y 'l diploma á las mans; y també á nosaltres ens feya bo de veure aquella quitxalleta arrencada á l' ignorancia per l' Ateneu y por-

tada á la llum de la civilisació y encaminada ja pera lo que se 'n diu ferse homes.

Aquesta solemnitat també la celebrá l' Ateneu Igualadí, però separatament de la festa literaria, es á dir, lo dia abans. No era sols quitxalleta lo que hi havia, qu' algú que passava dels cinquanta y li blanquejavan los cabells també s' hi veyá. Res proba millor lo grau d' avens d' aquellas escolas, que l' esposició organísada en las matexas salas de la Societat ab los treballs de dibuix, caligráfichs, y altres, dels dexebles que diariament hi acuden.

La festivitad literaria tingué lloch en la gran sala del Ateneu, capás y elegant, y fou verament notable. No hem donat á nostres lectors cap de las poesías premiadas per no perjudicar en res lo volum qu' está á punt d' imprimir-se, contenint tots los treballs del certámen; però podem assegurar que son dignes de la distinció de que han sigut objecte. L' obertura dels plechs que contenían los noms dels autors, ens reservava una sorpresa sumament agradable, puix al obrir lo corresponent á un dels accésits á la flor natural, resultá ser autora d' una de las poesías de més sabor catalá una distingida senyora que, com ho revelava l' accent ab que 's llegí sa composició, havia nascut bon xich lluny dels territoris catalans; á ella, donchs, hem d' endressar nostras més corals felicitacions y al propi temps nostre més íntim agrañiment. Los igualadins están prou avesats á aquesta lley de festas y l' Ateneu hi es prou afectat, pera necessitar los nostres encoratjaments, sobre tot quan millor que nosaltres parlan los resultats.

Pera que res hi faltés, s' organísá igualment en una sala de la Societat la primera esposició retrospectiva d' Igualada, modesta però valiosa y que de segur servirá pera animar un altr' any als qui guardan los objectes antichs, que si son pera 'l particular recorts de familia, son pera 'l públich d' un valor inestimable.

Lo local del Ateneu, no acabat encara, es un miracle obrat per la constancia y la fé d' aquells obrers. Més de cent mil pessetas costa ja, y es tot propietat d' ells. Las dependencias espayosas y las líneas elegants del edifici responen be al objecte y als ideals del Ateneu, sempre grans, sempre nobles y sempre moralisadors. De tot cor, sia l' enhorabona.

F.

LLIBRES REBUTS

Bibliotheca Iemosina

Ab aquest títol ha comensat á publicar lo sabi bibliotecari de nostra Universitat, D. Marian Aguiló, una colecció d' *obretes singulars del bon temps de nostra lengua materna estampades en letra lemosina*, essent la primera que ha donat al públich lo *Libre del orde de bauayleria compost á Miramar de Mallorca per mestre Ramon Lull*.

No cal dir si es fer bon' obra 'l reproduhir las dels mestres de la nostra llengua, de ben poch conegudas y de més poch encara estudiadas. Una literatura, com la nostra, en plena renaxensa necessita més que cap altra conixer, á fons, los monuments primers de son llenguatge que son al capdevall los qui comensaren no sols á formar-lo y ennoblir-lo, sinó també á marcar lo carácter y fer l' esperit del poble que 'l parla.

Lo llibre que 'ns ocupa es tan curiós históricament per son fons, com agradable per sa forma, y útil sobremanera á tots los qui estiman l' estudi de lo qu' hem sigut y de l' idioma nádiu. Lo mateix Sr. Aguiló, al dedicar l' edició

al Arxiduch d' Austria Lluís Salvador, ha volgut sens dubte fer conèixer lo profit que 's pot traure del estudi de tals autors en la carta ab que comensa 'l volum, escrita en un estil elegant y castís que s' avé ab lo caràcter de la lletra en que está imprés.

L'edició es boniquíssima, sobre paper de tina verjurat fabricat espessament, y en lletra gòtica, ab vinyetas, orlas y facsímils apropiats.

Lo títol de la Biblioteca que podria semblar estrany, no ho es un cop explicat lo perquè. Molt creuran que *llemosina* vol valdre en aquest cas per *atalana* en quant las obras serán en catalá, y no es axís; lo que motiva 'l calificatiu es la lletra de l' edició gòtica, coneguda á Espanya per *lletra llemosina* per rahó d' haverli introduhida las nostras prempsas, que, com es sabut, foren las que portaren l' invent de Guttemberg.

Lo *Libre del orde de cauayleria* 's ven á la

llibrería de n' Alvar Verdaguer, devant del Liceu.

**

Felice Romani ed i piú ríputati maestri di musica del suo tempo.

La seva viuda Emilia Branca Romani, es la que en un volum de 354 planas ha reunit tots los datos biográfichs y anecdótichs d' aquell escriptor incansable.

Las obras de Felice Romani no haviau sigut fins ara colecionadas, havent sigut publicadas en épocas molt diferents y en la ocasió oportuna. La que fou sa companyera en vida las aplega avuy en una colecció de volums que fa precedir del que 'ns ocupa, axecant axis un monument á la memoria del seu marit. Tant com d' ell parla l' autora dels més notables y populars mestres músichs italians, ab los quals lo lliga-

van llassos de germanó artística y d' amiat, lo que li dona ocasió, de inclóurehi anécdotas curiosas de la vida íntima y teatral.

«Los estudios de Felice Romani,—diu l' autora,—las particularitats da la seva vida literaria, artística y civil, y las relacions que tingué ab los hómens més ilustres qu' han honrat lo lluminós período de la literatura y de las bellas arts en la primera meytat d' aquest sigle, merecen tenir la major publicitat á fi de fer estimar y admirar aquesta gloria italiana.»

S' ha fet ajudar en la tasca per tots los amichs que foren de son espós; las sevas cartas y las de sos companys li donan lloch á aclarir molts punts; y l' obra en conjunt resulta interessantíssima, sobre tot per los aficionats á conèixer los grans homes en mànigas de camisa, com se sol dir.

Se ven aquest llibre á 4 liras en las llibrerías Ermanno Loescher á Turin, Florencia y Roma.

TALLERS DE REPRODUCCIONS ARTÍSTICAS

212 - GRANVIA - 212
BARCELONA

THOMAS

14 - CANUDA - 14
BARCELONA

GRABAT PANICONOGRÁFICH Y FOTOGABAT

Reproduccions de dibuixos de totes classes, manuscrits, mapas, música, estamperia, etc., etc., en clixés tipográfichs

PRIVILEGI EXCLUSIU PERA L' APLICACIÓ DEL TON PAPIER

LA ILUSTRACIÓ CATALANA

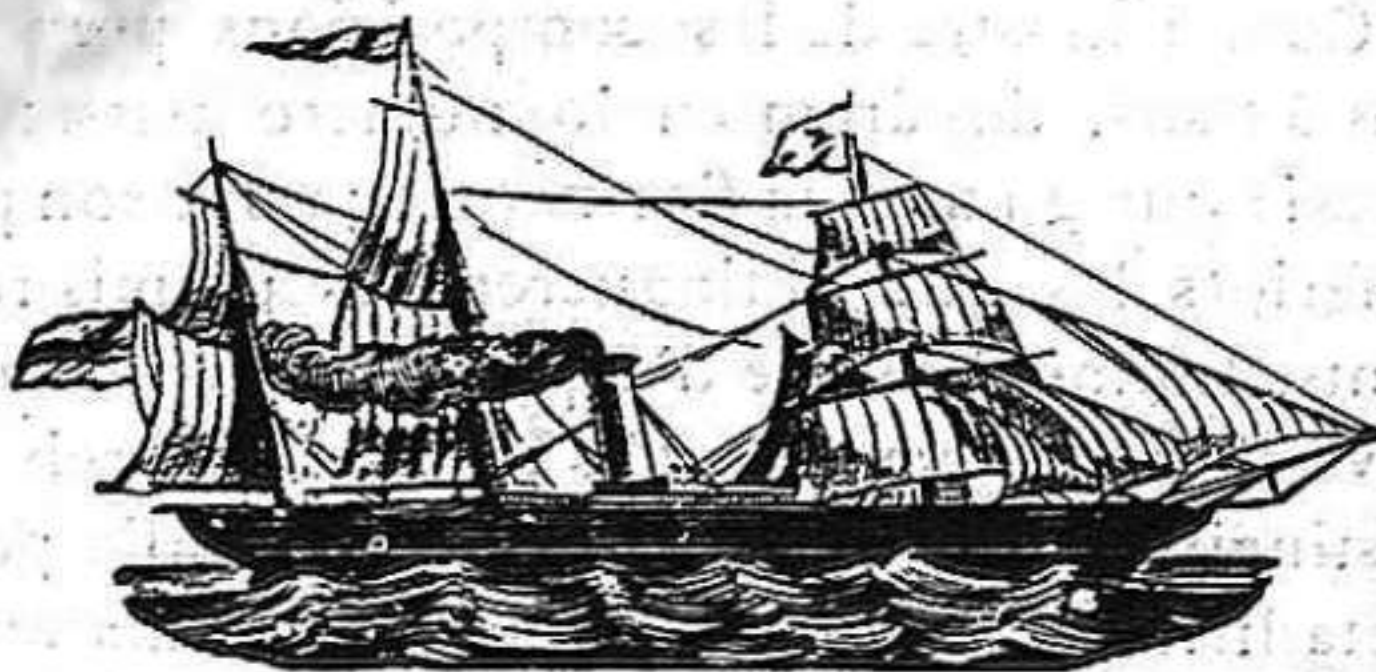
Desitjosa aquesta Empresa de complaure als suscriptors, ha encarregat á un acreditat taller d' enquadernacions la confecció de luxosas tapas, tant pera enquadernar los números corresponents al any passat com pera l' exposició de números solts, que pot oferir en Barcelona als preus següents:

- TAPAS ab dibuixos daurats y negres, cantoneras y claus de metall, lhom de xagrí y tela inglesa, propias pera cassinos, cafés, etc., etc. . . . . Rs. 36
  - ENQUADERNACIÓ del volum del passat any ab tapas de gran luxo.. . . . » 36
  - TAPAS solas, tela inglesa, pera l' enquadernació de volums.. . . . » 22
- Además podem oferir alguns exemplars que quedan de la colecció completa de LA ILUSTRACIÓ CATALANA als preus de
- COLECCIÓ COMPLETA dels tres anys, enquadernada (2 volums).. . . . . Rs. 230
  - COLECCIÓ COMPLETA dels tres anys, sense enquadernar . . . . . » 160

Las demandas se dirigirán á l' Administració - Jovellanos, 2, pral. - Barcelona

VAPORS-CORREUS DE LA

AVANS DE A. LOPEZ Y C.^A

COMPANYIA TRASATLÁNTICA

AVANS DE A. LOPEZ Y C.^A

SERVEY PERA PUERTO-RICO, HABANA Y VERACRUZ

Servey pera COLON y PACIFIC

Sortidas	Barcelona	los dias 4 y 25	} de cada mes.
	Valencia	> 5	
	Málaga	> 7 y 27	
	Cádiz	> 10 y 30	
	Santander	> 20	
	Coruña	> 21	

Los vapors que surten los dias 4 de Barcelona y 10 de Cádiz admeten càrrech y passatjers pera LAS PALMAS (Gran Canaria) y VERACRUZ. Los que surten los dias 25 de Barcelona y 30 de Cádiz, y 'ls que surten lo 20 de Santander y

lo 21 de Coruña, enllasant lo serveys antillans de la mateixa Companyia Trasatlántica en combinació ab lo ferro carril de Panamá y línea de vapors del Pacífich prenen càrrech á flete corregut pera 'ls següents punts:
Litoral de Puerto-Rico.—San Juan de Puerto-Rico, Mayagüez, Ponce y Aguadilla.
Litoral de Cuba.—Santiago, Gibara y Nuevitas.
América Central.—Sabanilla, Colco y tots los principals ports del Pacífich, com Punta Arenas, San Juan del Sur, San José de Guatemala, Champerico, Salina Cruz.
Nort del Pacífich.—Tots los ports principals desde Panamá á California, com Acapulco, Manzanillo, Mazatlan y San Francisco de California.
Sud del Pacífich.—Tots los ports principals de Panamá á Valparaiso, com Buenaventura, Guayaquil, Payta, Callao, Arica, Iquique, Caldera, Coquimbo y Valparaiso.

Rebaixas a familias.—Preus convencionals pera estatjes de luxo.—Rebaixas de passatjes d' anada y tornada.—Billets de 3.ª classe pera l' Habana, Puerto-Rico y sos litorals á 35 duros De 3.ª preferent ab més comoditat á 50 duros pera Puerto-Rico y 20 duros pera Espanya.

Lo 25 de Seten.br: sortirà d' aquest port LO VAPOR **MENDEZ NUÑEZ** pera CADIZ, escalas y demés serveys corresponents

Consignataris: senyors D. Ripol y Companyia, plassa del Palau, cantonada al carrer de la Marquesa.
Nota. Aquesta agencia pot facilitar directament als carregadors los medis de assegurar las mercancias y efectes trasportats per los vapors de la Companyia, fins á verificar la entrega de certas mercancias y efectes en los punts de consignació.